

Антропософски вести

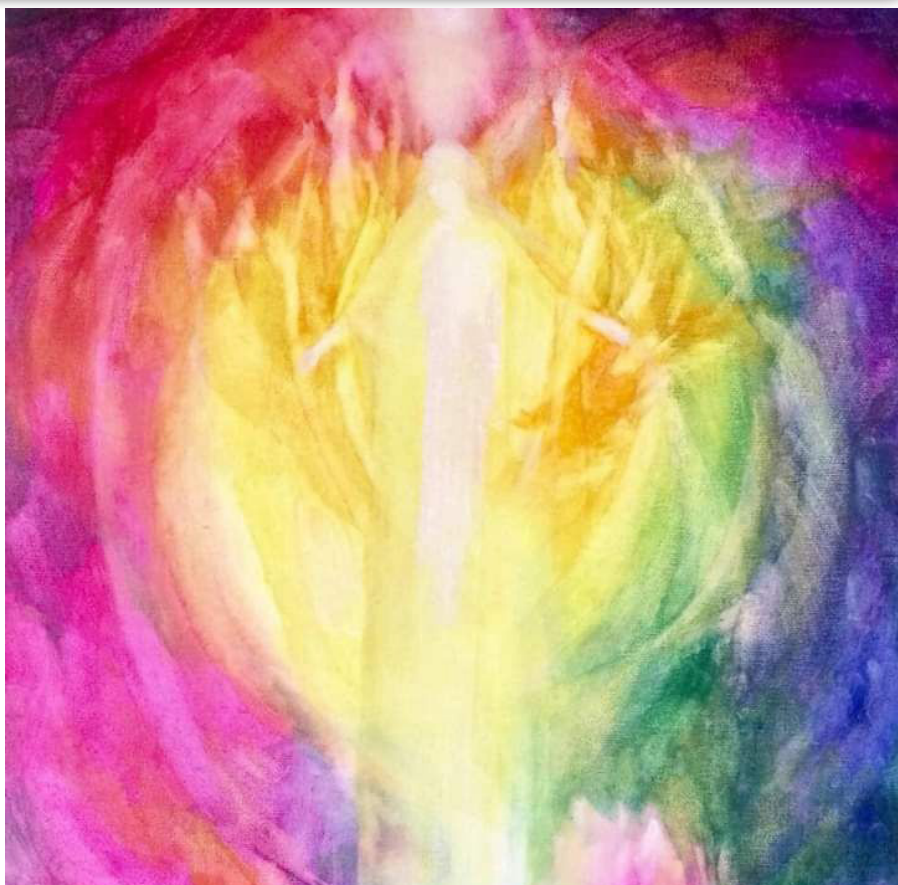
Брой 84
ПРЕОБРАЖЕНИЕ
ЮЛИ 2024 г.

ИЗДАВА СЕ ОТ АНТРОПОСОФСКОТО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ

Антропософията е път на познание и себеразвитие, който обхваща сферите на философията и науката, изкуството и социалния ред, предлага духовно-научни методи за развитие на истинско осъзнаване на реалността, дава обективно обяснение за човешката и световна еволюция. Основателят – д-р Рудолф Щайнер (1861 – 1925 г.) предоставя на всяка индивидуалност в пълна свобода обективно да изследва и провери фактите, изнесени от него за видимия и невидимия свят.

СЪДЪРЖАНИЕ

2. Сто години биодинамично земеделие
3. Строителство с естествени материали
4. Какво представлява човешкият Дух
5. Защо избирам Антропософията?
7. Значението на болестта
9. Среща на България и Румъния в Антропософията
10. Храненето и духовният живот на човека
11. Нови книги
13. Духовната наука като обобщение на наука, интелект и ясновидски изследвания
19. Ако всички обучения бяха такива, светът щеше да е едно по-добро място за живеене
20. Същността на изкуството и неговите трансформиращи импулси
23. Смесване и разделяне на елементите
24. Антропософски групи в България



Нека сега да разгледаме Преображението...Само трима от учениците, Петър, Яков и Иоан, се оказват готови да бъдат въведени в още по-дълбоките тайни, свързани с Мистерията на Голгота. Отвореният ясновиждащ поглед на тези трима вижда как от едната страна застава Илия, от другата – Мойсей, а самият Христос Исус е в средата, обаче в такъв облик – Евангелието описва това по чисто имагинативен път – чрез който Той може да бъде познат в Неговата духовна същност. Евангелието на Марко също ни говори достатъчно ясно: „И Той се преобрази пред тях. Дрехите Му станаха бляскави, толкова бели, каквито нито един белник на Земята не може да избели. И яви им се Илия с Мойсей, а те разговаряха с Исус.” (9, 2-4) И така, след величествения монолог на Бога идва един разговор между тримата. Какво чудно и драматично продължение!

Рудолф Щайнер (GA139)

100 ГОДИНИ БИОДИНАМИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ

На 7-ми юни 1924 година в Кобервиц Рудолф Щайнер изнася първата лекция от цикъла, който днес просто наричаме курса за биодинамично земеделие. В тези осем лекции Рудолф Щайнер дава основите на едно ново земеделие, което той нарича биодинамично. Тук става въпрос не за обновление, а за нещо съвсем ново в земеделието, нещо което преди това не съществува в света под каквато и да било форма. Предварително условие за участие в курса е било да се познават основните антропософски понятия и и да са заети с някаква работа в сферата на земеделието. Интелектуалците не са били желани като слушатели. Рудолф Щайнер не приема Еренфрийд Пфайфер като слушател в курса. Манфред Клет казва в една своя лекция, че е разговарял с много от участниците в курса в Кобервиц и те всички споделят с него, че нищо не са разбрали от лекциите. Въпреки това след края на курса в Източна Германия (откъдето са били повечето участници) започват да никнат биодинамични ферми. Рудолф Щайнер не само говори с особен ентузиазъм, но създава и един нов език, който е скрит зад външните думи и фрази. Който успее да чуе и разбере този език в себе си, вече знае какво и как трябва да се прави и става биодинамичен земеделец. И това продължава да е така и до днес, когато се четат лекциите. На мен това много ми напомня за описания в Петото евангелие начин за разпространение на Християнството в първите столетия след Мистерията на Голгота – думите, които се говореха нямаха толкова голямо значение, защото импулсът на християнството преминаваше непосредствено от сърцето на говорещия в сърцето на слушащия.

Всъщност това е така и с валдорфската педагогика, антропософската медицина и другите социални дейности произтичащи от Антропософията – този, който успее да чуе особения език, става практикуващ в съответната област, за останалите прочетеното остава част от личното съкровище с познания!

Исках да обърнем погледа си към началото на биодинамичното земеделие, защото раждането на нещо ново в света поражда особени топли чувства в душата. В следващите години работата продължава с голям ентузиазъм, но Втората световна война почти унищожава биодинамичния импулс в Европа. След Войната биодинамичното земеделие се възражда, но за съжаление разпространението му на из-

ток за дълги години е невъзможно.

Сега, сто години след началото, като се обърнем назад можем да видим каква огромна работа е свършена.

Първо по отношение на биодинамичните препарати – бяха направени много на брой експерименти, за да се намери най-добрият начин за тяхното приготвяне и приложение. Разпространението на биодинамичното земеделие по различните континенти наложи да се експериментира и в южното полукълбо, както и при други климатични условия.

Второ по отношение на обучението – в биодинамичните ферми трябва да работят хора, колкото по-голяма е фермата, толкова повече хора. И те трябва да знаят как се работи, т.е да бъдат обучавани. Практиката показва, че това обучение продължава от три до седем години.

Трето – много усилия бяха положени за съвместни проекти с университетски агрономи, за да се покаже, че биодинамичното земеделие е нещо сериозно. Проблемът тук е в това, че университетските агрономи използват основно физически субстанции докато ние използваме субстанции само дотолкова, доколкото те са носители или посредници на определени сили. Но да се запитае какво е това сила? Силата е нещо свръхсетивно, ние не можем непосредствено да я възприемаме, а наблюдаваме само резултата от нейното действие. Затова тези проекти се свеждаха до това да се измерват различни агро-показатели за да се установи, че са в положителен смисъл над средните стойности, а понякога много над средните.

Четвърто обществено признание. Само преди 30-40 години на много места гледаха на фермерите, които работеха биодинамично, като на хора, които не са с всички си. От много години вече не е така. Биодинамичното земеделие си извоюва авторитет и спечели доверието и дори симпатиите на своите потребители, които не се интересуваха от количествени показатели, а от качеството на продуктите. Но спечели също и интереса на търговците. Голяма роля в този процес има и регистрираната търговска марка и сертификат за качество **ДЕМЕТЪР**

И още много други неща бяха направени.

И още повече предстои да бъдат направени!

Георги Акабадиев

На 7, 8 и 9 юни в Кобервиц се проведе европейска конференция по повод стогодишния юбилей от основаването на Биодинамичното земеделие. Организаторите на събитието поканиха онези членове на свободната Школа за духовна наука, които искаха да пренесат стогодишния импулс през вековете. В Кобервиц между 7 и 16 юни 1924 г. Р. Щайнер провежда Земеделския курс, който по-късно става една здрава основа за развитието на биодинамичното земеделие. Във връзка с това фондациите Бернщайн и Персефона организираха юбилейна конференция, която се състоя в Крайзау и Кобервиц точно 100 години след полагаването на тези основи на същото място. Конференцията постигна целта си, като обнови и задълбочи езотеричния импулс на Земеделския курс и осигури нови възможности за по-ната-

тъшното му развитие в различните области на живота. Организаторите Ева Вашниевска, Аркадиуш Мищал и Марек Рошкиевич бяха поканили участници от различни страни. Проведени бяха седем лекции, един обобщаващ класен урок и упражнение по арттерапия с рисуване. Под специалните грижи на Ева Вашниевска участниците се включиха в медитативно наблюдение на дърво в два последователни дни. Тридесет и трима активни членове на европейските антропософски общества бяха откликнали на поканата на организаторите на конференцията. Българските участници в конференцията бяха Красимира Калчева и д-р Франгов. Те се включиха във всички организирани дейности. Това беше българският принос и подкрепа в пренасянето на импулса на биодинамичното земеделие през вековете.

ПриРоден живот - СТРОИТЕЛСТВО С ЕСТЕСТВЕНИ МАТЕРИАЛИ

Какво е лунна дървесина, от какво е изградена новата част на сградата на Антропософската клиника „Арлесхайм“ в Швейцария и как лунната дървесина Holz100 стана достъпна в България?

Дърводелците в отминалите векове са знаели, че дървесината може да издържи векове наред, ако дърветата се секат в правилния момент. Днес това е научно доказано. Ервин Тома (основател на компания Thomas Holz GmbH) развива концепцията си за здравословно строителство с дървесина на базата на това старо познание. Дядо му е бил дърводелец и е познавал тайните на гората и мъдростта на природата. Децата на Ервин Тома са заболели от алергична астма. Тогава той решава изцяло да обнови семейната къща, вдъхновен от древното познание за дървесината, завещано от дядо му. Той сменил подовите и мебелите, които съдържали лепила, с такива от масивна дървесина. Децата му оздравели и това мотивирало и вдъхновило г-н Тома да развие концепцията за строителство с дървесина.

Holz100 означава 100% дървесина. Положителното въздействие на дървената къща е реално, когато тя е построена от масивна дървесина. При дървесината Holz100 не се правят компромиси със здравето – в нея няма никакво химическо замърсяване. По време на сън в такава дървена къща сърцето се успокоява до такава степен, че броят на сърдечните удари за една нощ се намалява значително и имунната система силно укрепва.

Масивната дървесина е наистина масивна – в дървените стени няма пълнеж, а различни дървени слоеве са свързани с дървени дибли, което изгражда стени с дебелина между 12 и 36 см, подове и тавани – 17 – 21 см. Дори и когато слънцето силно нагрива покрива или навън е студено, температурата в помещенията може да се поддържа константна без отопление или охлаждане. Тя остава стабилна, което се отразява благоприятно на здравето и състоянието на обитателите.

Разбира се, че и други материали намират мястото си в такава къща. Така например бели или цветни стени се постигат с мазилка от глина. За фундамента надделяват качествата и предимствата на бетона.

Дядото на Ервин Тома е знаел за предимствата на дървесината от сечени в зимния период на намаляваща луна дървета: „Лунната дървесина не се услажда така на корояда, както друга дървесина.“ Той е бил убеден в това. Ернст Цюрхер, професор в ETH Zürich, е доказал в експерименталната си работа през 2003 г. предимствата на лунната дървесина, които публикува в книгата си „Дърветата и невидимото“ („Die Bäume und das Unsichtbare“).

Дървото е живо същество. През годината биохимичните вещества и съставът им в ствола се променят. През лятото, когато растежът е в пълен ход, има много захари в дърветата. Те служат като гориво за растежа и са идеална

храна за дървояда и гъбичките, които разрушават всеки вид дървесина.

Освен това в лунните фази електростатичните заряди се изменят в пряка зависимост. Тези заряди управляват силите на молекулярно свързване. Водата в дървото е в друго агрегатно състояние при намаляваща луна, когато съществена част от молекулите на водата циркулира и се закрепва между молекулите на дървото. На стените на клетките се образува желатинообразна маса. Ако дървото се отсече в този момент, дървесината се държи по друг начин при сушене. По-голямото свиване и завишената плътност са доказуеми. Като цяло получаваме точно качествата на дървесината, които са ни нужни за строеж: специалният момент на дърводобив през зимата и при намаляваща луна прави дървесината по-дълголетна, по-устойчива на атмосферни условия и по-издръжлива. Лунната дървесина е средно от 5 до 7% по-плътна от конвенционалната. Поради това тя е по-здрава, по-резистентна към микроби и с течение на времето се изкривява в по-малка степен.

Всеки пожарник знае, че не трябва да влиза в горяща бетонова постройка, тъй като има една температурна граница, при която бетонът става мек като масло и рухва. При масивната дървесина обаче само повърхността ѝ се овъглява много бавно. Постройки от масивна дървесина постигат стойности на противопожарна безопасност, които далеч превъзхождат тези на сградите от стоманобетон. Дървените къщи преди бяха опасни, тъй като не се строеше така, че въздушната циркулация да бъде прекъсвана. Дървесината гори добре, когато е тънка и заобиколена от въздух. Тъй като масивните постройки от Holz100 се състоят от няколко слоя дървесина, които са свързани плътно с помощта на дървени дибли, липсва необходимият приток на въздух за горенето. В съседно на пожара помещение температурата дори не се покачва.

Време е да погледнем на живота всеобхватно и да изграждаме така нашите къщи, че да се чувстваме добре в тях не само ние, но и нашите наследници. Лунната дървесина от регионални източници, които биват възобновявани, необременена с химични вещества, е важна стъпка към по-чист живот във връзка с природата. Строителните отпадъци от конвенционалното строителство възлизат на 60% от общия отпадък на Земята. 50% от изразходваната енергия е в сферата на строителството, преди всичко за производство на цимент и стомана. Редуцирането на емисиите от CO₂ няма да се получи без трансформация в тази сфера. Преди всичко трябва да се превърнем от икономика на еднократната употреба в икономика на кръговрата. От една къща трябва да може да произлезе друга къща, както дървото в гората дава живот на ново дърво.

Къщите от лунна дървесина могат да се използват отново на 100%. Нищо от тях не трябва да се изхвърля на спе-



циално място, какъвто обикновено е случаят със съборените сгради на конвенционалното строителство. Такъв устойчив тип постройки от дървесината Holz100 имат много дълъг живот, редица поколения могат да се ползват от тях и от строителните им елементи.

ThomaHolz е предприятието, което изгражда антропософската клиника „Арлесхайм“ в Швейцария. Това е първата постройка от този вид в Швейцария, за която се допуска изключение от законодателството на страната за строителство на болнични заведения. Повърхността на дървесината Holz100 не позволява на типичните за едно лечебно заведение бактерии да се размножават. Научните изследвания по темата показват при сравнителен анализ на количествата бактерии на различни повърхности (пластмаса, теракота, метал, стъкло, лунната дървесина и др.), че такава дървесина е най-подходяща за строителство на болница. Тези открития тепърва ще доведат до промени в законите за строителство на лечебни заведения в Швейцария. Антропософската клиника е създадена така, че замисълът, архитектурният проект, всеки неин детайл да са от помощ за лечението на пациентите. Чистата дървесина, хармоничните форми, благоприятните температури в помещенията, поддържани по естествен път, енергийната ефективност на сградата, съчетанието на полярностите движение и покой в езика на формите и балансът помежду им и много други предимства са сами по

себе си лекарство. В интервю с архитекта на сградата Яйке Дунзелман той споделя: „Задълбочих се в прафеномените, които са видими в къщата на Ита Вегман на територията на клиниката, и търсих възможности да ги „преведа“ на съвременния език на формите, който отговаря същевременно на потребностите на клиниката по отношение на съдържанието. И в къщата на Ита Вегман са добре застъпени феномените „издръжливост и натоварване“, „обгръщане и същевременно будност и отвореност към външния свят“, както и „ядро и периферия“. В работата ми по проекта на клиниката това бяха подходящи ориентировъчни пунктове... Различните дървени сгради в района на клиниката – къщата на Ита Вегман, терапевтичната къща, новата лаборатория за лечебни средства и новата сграда на клиниката – хармонират добре помежду си.“

Партньорът на Thoma Holz за България е „ПриРоден живот“. По покана на австрийската фирма Хари и Ралица (собствениците на ПриРоден живот) посетиха производствената база и офис на Thoma, реализирани обществени и жилищни сгради, както и детска градина в Голдег, Австрия. „ПриРоден живот“ е занаятчийски екип за градеж на домове с естествени материали. Целите и стремежите му са ориентирани към най-високия идеал за изграждане на здравословни къщи и пространства в България.

Йоана Събева

По покана на участници в обучението по „Антропософска терапия чрез пеене“ през февруари в България гостува Д-р Вилфред Шуберт от Германия. Д-р Шуберт е дълбоко свързан с диагностицирането на телесните принципи на човешкото същество и на планетарни качества чрез разширена Сърдечна аускултация. Методът и работата са изключително интригуващи – чрез прослушване със стетоскоп прави

диагностика, чувайки качествата на тоновете на отделните органи и в контекста на микрокосмоса в човека. Всичко, което носи Първият Гьотеанум като концепция, живее в човека и е подход при диагностицирането. Д-р Вилфред Шуберт изнесе седем лекции пред широка аудитория. Предлагаме на читателите два откъса по слушателски записки, непрегледани от автора.

Какво представляват човешката душа и човешкият дух?

Човешката душа и човешкият дух са описани най-добре от Рудолф Щайнер в „Теософия“. Там той ги описва много точно. С душата си човек влиза в контакт със света. Тогава светът е вътре в него самия. И сега идва решаващото. Този контакт със света винаги се изживява като симпатия и антипатия. Ако всеки от нас направи инвентаризация на душата си, какво ли не би намерил там? Ние имаме милиони изживявания от природата и другите хора, и тези изживявания биха били оцветени: „Това го харесвам, това не го харесвам.“ Но това е моята душа. Това е моята душа!

Ако ние двамата отидем в един и същи музей, ще видим неща, които положително ще ме заредят и привлекат, докато други ще ме заредят отрицателно. Внимавайте, това е много важно. Има един много важен елемент в душата. Душата е наша собственост и затова е екстремно ценна. Но същевременно тя няма никакво значение за някой друг. И това е една много важна разлика, която трябва да разбираме. Всеки от нас притежава една огромна панорама от симпатии и антипатии. И от това идва проблемът: ти си ми приятел и ти трябва да изпитваш същите симпатии и същи-

те антипатии като мен. Ако не изпитваш същите симпатии и антипатии, ти не си ми приятел.

Сега идва духът. Само че вижте кога. Когато симпатията и антипатията нямат никакво значение. Гледаме един метал, един скъпоценен камък. Някой казва – ах, какъв хубав цвят, харесва ми! Аз ще си направя гердан. А друг казва – а, това е аметист, сроден е с кварца. В Бразилия струва толкова и толкова лева. Виждате ли това са обективни неща. Това обаче не зависи от моята личност, освен ако не ми боледуват очите. Виждате ли разликата?

Днес проблемът е, че повечето хора смятат душата си за много важна. Аз намирам, че на всеки човек душата му е много важна, но в социалния живот това няма никакво значение. И ако някой каже: „Сега ще ти кажа моето мнение, това често е изразено от душата, но това не е обективно изразяване. А другият казва: „Да, но моето мнение е друго.“ И ето виждате ли, от тук идват проблемите.

Ето един пример: аз изнасям една лекция, идва един слушател и казва: „Д-р Шуберт, толкова ми хареса вашата лекция!“ Какво означава това? Това е една душевна изява. Той се изразява душевно. Следващият идва и казва: „Д-р Шуберт, вие сте един арогантен господин, обаче от вас на-

учих каква е разликата между душа и дух.” От това научаваме каква е разликата между душа и дух. Забелязвате ли разликата? Едното е душевен израз, изразява човека, който го казва. Антипатията е негативен израз, но другото е обективен израз.

За всички нас е важно вътрешно да различаваме какво казва душата, защото това, което тя казва, си е лично мое, само за моя употреба. Това не се отнася до никой друг. Обективното, духовното, това е нещо общо за всички. Тогава няма да се караме. Когато се намесва душата, тогава спорим. И според мен, причините за социалните конфликти се крият именно в това. Щом този политик ми е антипатичен, то и на други трябва да е антипатичен. Всеки, който не ми е симпатичен, не ми е приятел.

И така, нали разбрахме каква е разликата между душа и дух. Душата се състои предимно от чувства. Чувствата изразяват душата. Те я съставят. Много често нашето мислене е проникнато от чувства. Те са много смесени. Ако един математик, който се занимава само с математика и казва, че предпочита да работи с триъгълници вместо с кръгове, това е една душевна изява, намесва се душата.

Аз много харесвах науката за очите и с много голям интерес се занимавах с нея. И това, което научих беше обективно. Но имах голяма антипатия към ортопедията и затова бях слаб там. Тоест душата винаги носи последствия след себе си.

Аз предполагам, че повечето от вас тук в кръга се намират по пътя на ученика. Тогава за вас е важно да познавате добре вашата собствена душа. Защото, когато добре познавате нещо, то тогава сте удовлетворени. Хубаво е, когато човек има пълна и богата душа. Тогава може да се занимава с изкуство, да стане художник, поет, музикант. Това е начинът, по който можем от нещо субективно да направим нещо обективно. Изкуството обективизира субективното на душата. Ако четете поезията на Рилке, тогава много дълбоко поглеждаме в неговата душа. И това е хигиенично, но ако той дойде и ви говори, това вече не е хигиенично. Човек трябва да има жива душа и да я приведе в строга форма. Тогава тя става одухотворена и обективна. Когато е в строга форма, там е влязъл духът и се постига обективност.

Д-р Вилфред Шуберт

11.02.2024 г. София

Защо избирам Антропософията?

Има няколко неща, които трябва да проучим. Днес има едно огромно движение в материализма, но това е само едната страна. Другата страна е, че хората в нашата цивилизация, стават все по-духовни, без да правят каквото и да било. И това мога да го направя, когато сравнявам хората, които са от поколението на моите родители, на които им беше много трудно с духовността. След това идва моето поколение от 50-те, 60-те години, все още не толкова духовни. И след това идват хората родени след 90-те години, които от само себе си са отворени към небесата. За нас това е

едно радостно събитие, само че то има и сенчести страни. Защото, ако човек се развива съвсем спокойно така, че да придобие свръхсетивност, това е не само нещо положително. Защото, човек трябва все пак да може да разбира, да се отнася правилно към новото необичайното преживяване. Да го разбира, да знае за какво става дума. Познавам много млади хора, които просто имат свръхсетивност, без каквото и да правят, за да се развиват. Но те развиват страх, поради това, че не го разбират. Те стават несигурни, даже стигат до там да решат, че имат нужда от психотерапия. Дали нещо не е наред с тях? Може би. Аз имам един въпрос към вас. Защо всъщност антропософия?

Днес има най-различни методи: ню ейдж и други, които се занимават с такива методи за свързване със свръхсетивното. И въпросът е защо не хипноза, защо не йога, защо не трансцендентална медитация. Има много методи, които се отнасят за младите, да се обърнат към духовното.

Защо да се избере антропософията? Тези, които са избрали антропософията, сигурно имат отговор. Защо антропософия, а не трансцендентална медитация или например наркотични субстанции? Те всички водят към духовния свят. Или пък могат да отидат в Индия и там да правят индийски медитации. Със сигурност и други, които се занимават с такива неща, ще твърдят за себе си, че отиват в духовния свят.

Ще ви кажа кое е парадоксалното. Има много, много и най-различни пътища, за да се стигне до духовното. По моя преценка антропософията е най-трудният и най-бавният път, за да се стигне до духовния свят. И това, което е интересно, е че човек си избира точно най-трудния и най-бавния, най-непопулярния и най-непривлекателния път. Представете си, че аз съм гуру някакъв. Каня ви един уикенд да правим диагностика по аурата. В края на седмицата ще се занимаваме с това, след което всички се научават да виждат аурата. Защо антропософията не прави това? Според мен пътят на антропософията към духовния свят е най-бавният и най-трудният. Защото отговорът е относително прост. Целта не е непременно да се стигне до духовния свят, а сигурно и безопасно да се стигне в духовния свят. И следва най-важното: да може сигурно и безопасно да се върне оттам отново.

Много дълго работих в психиатрията и имаше доста млади пациенти, дошли в психиатрията за това, че бяха поели по най-краткия път към духовния свят. Може би най-краткият, най-бързият път е с хашиш, канабис, екстази и т.н. Това е един прост път към духовното, само че въпросът е като се върнат от там, дали все още са здрави?

Единият аспект е безопасността, защото както вече казах, пътят към духовния свят е много тесен. Даже антропософите много се оплакват от това, че става толкова бавно. Само че предимството е, че при тези малки стъпки аз винаги съвсем точно знам какво правя. ?” Защото ако аз сега скоча от тук до там, аз задължително съм в духовния свят, само че аз не съм сигурен какво се е случило с мен. А предимството е, че антропософията има претенцията да е наука.



Имам някакво чувство, усещам нещо, но мислейки мога да проследя всяка малка стъпка. И според мен това е неописуемо предимство. Хората не са доволни, когато трябва много да мислят. Само, че аз критично мога да отбележа че има наистина много, много хора, които не мислят, ако не трябва да мислят. Ако някои хора искат бързо да достигнат до духовния свят, то антропософията е грешна за тях. Но, ако имаме търпение, ако сме готови за един дългогодишен път на изучаване и развитие, то тогава ние се намираме на безопасния път и не чак толкова свързан с психиатрията.

От една страна става дума за разбирането, но същевременно мисленето не е най-важното. Става дума за това – ако ние сме направили една стъпка, това, което сме мислили, поражда едно чувство. И нека сега да погледнем назад към нашата съвместна работа. Вие сте приели една нова идея. Тази идея мисловно преминава в другия човек и когато стига до в мисълта. И там тя влиза в другия от главата надолу в чувствата и след това тя отива надолу във волята. Аз казвам нещо и то отива директно във волята, за да мога да действам. Не, това е абсолютно табу, забранено е. Тоест, антропософията идва в другия човек чрез мисленето. Само че мисълта в антропософията е усещане.

Не, най-важното в антропософията не е да получаваш отговори, а в душата да възникне въпрос. Ако сега аз дойда тук при вас и ви кажа сто неща, които вие не сте ги чували, но ако вие дойдете с въпрос и нещо получите, тогава това можете да го приемете в душата си. Антропософията започва да действа тогава, когато започват да се появяват въпроси. Например, сега тук има хора, които са в приятелски отношения и човек може да си зададе въпроса: какво, всъщност, имам нещо общо с този човек? Защото нещо ново ми казва като срещна отново един човек, всяка нова среща е ново виждане. И сега можем да разсъждаваме върху това: какво общо имаме двамата. Защо аз харесвам този човек или защо не го харесвам? Ето това няма нищо общо с настоящето и тогава вие имате усещане за кармата и това важи за всички, които седят тук. И това са интересни въпроси. Това са въпроси, това не са отговори. Единственият отговор тук е, че няма нищо ново. Защото всички ние имаме много животи. Ние отново се запознаваме, ние отново се свързваме с една стара връзка.

Всичко, което се случва на спиритуално ниво, хвърля карикатурна сянка в материалния свят. Лошото е тогава, когато мислим, че материалното е решаващото. В началото ви казах, че всяка тъкан, всеки орган възприема всяко друго нещо в организма. Ако погледнем една кола от 1950 та година, това е било просто една кола и нищо повече. А сега сядам в колата и виждам да свети една червена лампичка, която ми показва, че не съм си сложил колана. Новите машини имат навсякъде сензори, но това е само сянка, която е една карикатура на всичко, което се случва в човешкото тяло. Шведите са много напреднали и те са създали в колите сензори, които регистрират дъха. И ако във вашия дъх има алкохол, колата не тръгва. Това е подражание, това не е нещо, което се случва в човека. Познавам един собственик на таксито, който поставя на седалката до шофьора сензор, който отчита колко време е седял някой на тази седалка. И

ако шофьорът казва, че цяла нощ е пътувал, а на седалката не е седял пътник, сензорът го отчита. Нали разбирате, че този сензор е имитация.

Антропософията е най-бавният и най-непривлекателен път на развитие. Тоест, никаква сензация няма в този път на развитие. За това обаче, е изключително безопасен. Тъй като този път е път на мисленето, затова когато постигнем едно познание в антропософията, ние можем да споделим с други хора, които имат подобно развитие, можем да разговаряме с тях. Ако вървим по път, в който по-специално се развиват чувствата, ние вече знаем от опит, че е много трудно да изговориш, да споделиш с другия нещо за дълбоко развълнували ни изживявания. До тук говорихме за пътя на антропософията. Аз само мога да ви покая да тръгнете по пътя на антропософията, но това е нещо, което всеки решава сам за себе си.

От друга страна можем да си признаем, че антропософията има и други заслуги, освен нещата, което ние правим за себе си, например, селското стопанство, биодинамичното земеделие, валдорфската педагогика, антропософската медицина, антропософската архитектура, певческата терапия, евритмията, социална терапия чрез изкуство и има много други. Всичко това са плодове на антропософията. Това не е самата антропософия, това са нейните плодове.

Сега искам да говоря за нещо специално. За валдорфската педагогика. Тя може да бъде разбрана погрешно. Валдорфската педагогика произлиза от антропософията, когато в буквалния смисъл, учителите имат антропософско образование. Те имат човекознание за телата: етерно тяло, астрално тяло, азова организация, седемгодишните периоди на развитие на човека и т.н. Но валдорфската педагогика не е училище по антропософия. Забранено е на един валдорфски учител, така да се каже, да прокарва доктрината на антропософията пред учениците. Могат да се излагат само фактите. Например, всепризната теория е, че сърцето е всмукателна помпа и тук могат да се поставят всички противоречия, които произтичат от тази всеобща теория. Можем да представим всякакви факти и фактически приложения, но да оставим настрана всякакви антропософски тълкувания. Ако пием сок с екологична хартиена сламка и я оставим в сока десет минути, какво се случва? В един момент тя омеква и при всмукването се слепва и не можем да поемеме сока. Вените, които отиват отдолу нагоре, от стъпалото нагоре, а вените са с меки стени, те ще се слепват, ако сърцето всмуква кръвта. Следващият въпрос е, защо въпреки това след като сърцето е всмукателен орган, кръвта отдолу отива нагоре, към сърцето. Има един единствен отговор – самата кръв има един импулс за вътрешно движение. Това е факт, това не са теории.

Ние казахме още първия ден, че антропософията е бодибилдинг на телата, но не на бицепсите, на мускулите, а на така наречените мускули на въпросите. На мускулите на въпросите. Това е антропософията: да създаваме в нас въпроси, въпроси, въпроси.

Д-р Вилфред Шуберт
13. 02. 2024 София

ЗНАЧЕНИЕТО НА БОЛЕСТТА ОБРАЗЪТ НА ЧОВЕКА, КОЙТО ОПРЕДЕЛЯ АНТРОПОСОФСКАТА МЕДИЦИНА

„Антропософската медицина разширява природонаучната медицина чрез антропософското познание в жизнената, душевната и духовната област. Тя се развива от 1920 г. насам, следвайки насоките на своя основател, Рудолф Щайнер, в тясно сътрудничество с д-р Ита Вегман и други лекари. Целта на антропософската медицина е да развие индивидуален и цялостен подход към човека, т.е. да създаде истинска човешка медицина.“

Ние намираме тези редове в интернет на уебсайта на Съюза на антропософските лекари в Германия. Какво се има предвид под това „разширяване“ в жизнената, душевната и духовната област? Как изглежда това на практика?

Във връзка с прогреса на генните технологии, естествено-научната медицина преживява ускорено развитие днес. Колкото повече гени се съотнасят към определено заболяване, толкова повече се опитват да обяснят болестта с действието на един или друг ген. Почти всяка седмица расте броят на гените, които корелират със заболяването, или се смята, че го причиняват. Нараства огромният научен и икономически интерес към генните изследвания, към експериментите със стволови клетки, към генната терапия и различните форми на клонинги. След известен спад в развитието на ориентираната към материализма медицина през 70-те и 80-те години, техногенното разбиране за тялото и болестта предизвика нов скок в интереса към материалния аспект на човека. Терапията също е подчинена на това: химическите лекарства и лекарствата, произведени с помощта на генетични технологии, отговарят на така наречените обективни критерии за статистически тестове и доказателства за ефикасност. Медицината и научните изследвания в областта на медицината почти не се опитват да разберат жизненото, душевното и духовното в човека.

Житейската загадка се състои в това: как растенията, животните или хората, биохимично съставени само от няколко елемента като водород, кислород, въглерод и сяра, могат да живеят, да растат, да се хранят, да запазват своя облик, да се разболяват, да се възстановяват, да се възпроизвеждат и да умират. Тази загадка трябва да бъде призната за почти неразрешима. Същото може да се каже и за душевното, и духовното: въпреки че психосоматиката е призната област на медицината, нейните резултати почти не се вземат предвид от соматичната медицина. Никак не е изненадващо, че много пациенти вече не са склонни да се примиряват с ограничените възгледи и съответните терапевтични възможности на съвременната медицина. За съжаление, повечето от пациентите се интересуват от медицината само когато са болни. Те чувстват, че могат не само да приемат лечение, но и да участват активно в лечебния процес. Оттук започва търсенето на алтернативи, които се

предлагат в изобилие. Как човекът може да разбира себе си като душевно-духовно същество и какво точно търси. Той трябва да се ориентира в пъстрия спектър на алтернативите, които се предлагат, и да определи кой път е най-подходящ за него. В тази статия ще обсъдим само някои аспекти на антропософски разширената медицина, които могат да играят някаква роля в този избор.

Има ли смисъл болестта?

Ако болестта има смисъл, то каква е причината за нея? Ако приемем, че причината за заболяването е външен възбудител, който зависи от генетично обусловените фактори на околната среда, тогава причините при всеки случай ще се коренят в миналото: в житейските навици, в наследствеността, във влиянието на околната среда, в случайните срещи с възбудителя. Тъй като повечето от тези причини не са напълно преодолени, неизбежно е лечението да се ограничава до елиминирането на симптомите. Смисълът на болестта винаги е свързан с бъдещето. И ако болестта има смисъл, тогава нейната причина трябва да лежи в бъдещето. Тогава



болестта не е нещо, което идва от миналото, и преди всичко не е „наказание“, а предизвикателство, което прави възможно бъдещото развитие. Такъв възглед за смисъла на болестта може да преориентира живота, да накара човека да мисли за начина си на живот или да послужи за разбиране на неговите ценности и изменения. В процеса на лечението би било необходимо поне да се развие едно фино чувство за разбирането на този

смисъл. Ако болестта се излекува много бързо и радикално, тогава в процеса на оздравяването смисълът на болестта се изгубва, болестта го поглъща. За да се вземе предвид значението на заболяването в терапията, трябва да се обърне внимание преди всичко на факта, че самият пациент е включен в процеса на оздравяването. Лесно е да се види, че този път често е в смесването на акцентите. Това е златната среда: от една страна е необходимо да се даде възможност на пациента да разбере болестта за себе си и да мобилизира собствените си оздравителни сили (ако е необходимо, придружавайки този процес с медикаменти и друга терапия), от друга страна, е необходимо да се направи всичко възможно за оздравяването на пациента и да се предотврати случаят, когато болестта става неконтролируема. В сравнение с това диференцирано търсене на индивидуалното лечение, така нареченото „защитно лекарство“ заема съвсем различна позиция, която прави всичко възможно, за да гарантира, че изобщо няма заболявания или усложнения. Примери за това са детските ваксинации, програмите за ранно откриване на рак, пренаталната диагностика или превантивното лечение с антибиотици, хормони и химиотерапия. Такова лекарство се опитва да осигури надеждност, която не съществува. Тя изхожда от факта, че болестта се разглежда само като нещо

негативно и затова се стреми да я избегне на всяка цена.

Болест, прераждане и карма

Изборът на лечение зависи значително от това дали човек споделя идеята за прераждане и карма. Човек, който вярва, че животът завършва със смърт, има различна връзка с евтаназията и трансплантацията на органи, отколкото друг, който се отнася сериозно към преживяванията след смъртта и другите указания за живота след смъртта. За човека, който вярва, че животът започва със зачеването или дори от раждането, въпросите за контрацепцията, аборта, пренаталната диагностика и подбора са напълно различни, отколкото за човека, който вижда реален знак за съществуването преди зачеването в думите, казани от детето на майка му: „Мамо, беше тежко да дойда при теб. Ангелът ме отнесе над дълбока бездна.“ Или: „Избрах те за моя майка, но не знам как“. Или когато казва на баща си: „Татко, умираш ли си някога? Аз да, когато съм се родил.“ (от книгата на Дж. Клинк „Fruher, als ich gross war“).

Точно както детето осъзнава, че вече не знае как е било в състояние да избере майка си, много пациенти по-късно свидетелстват, че самите те някога са избрали болестта си и виждат определен смисъл в нея. Разбира се, в тези размисли е скрит капан. Никой не иска съзнателно да „избира“ болест за себе си, също както никой не иска съзнателно да прибегва до трудна или опасна житейска ситуация, за да излезе от нея по-силен и закален. Така наречената съдба урежда срещата на човека лице в лице с болестта или го вкарва в друга криза. И това, което той ще направи с нея, отчасти е в него самия, отчасти в обстоятелствата, съпътстващи болестта, които самият той намира. Затова е безсмислено да се казва: „Избрах това, защото не можах да направя нищо против него и затова трябва да го приема“. Дали причината за болестта се крие в предишен живот, дали е следствие от предишни действия? Кармичните връзки също могат да бъдат разбрани по такъв начин, че въз основа на предишни връзки сега се предоставят нови възможности за по-нататъшно развитие. И смисълът на кармичното действие се ориентира към бъдещето. Тази мисъл, разбира се, не означава, че всеки пациент, който идва да види антропософски лекар, „трябва да вярва в кармата и прераждането“, но трябва да знае, че неговият лекар живее и работи с нея.

Лечебната воля срещу обективното предпазване

Независимо от възможното значение на болестта, лекарят е изправен пред задачата да направи всичко за пациента, което може да служи за неговото възстановяване. Той никога не трябва да казва или да мисли, че болестта или страданието имат своето значение за пациента и затова той може да бъде въздържан и спокоен като лекар. Смисълът или резултатът от болестта могат да се видят само по пътя към изцелението, който болният предприема при определени обстоятелства с помощта на своя лекар, терапевт или приятел. Условието за това ще бъде човешката среща между лекаря и пациента, когато лекарят е съпричастен към съдбата, болестта и страданието на пациента. Това не е лесно да се постигне, тъй като за такава среща е необходимо да се промени донякъде формалната връзка между лекаря и пациента, когато лекарят ще може да открие собствени-

те си задачи във вътрешното съприкосновение с болестта, които трябва да сравни с болестта, и борбата, която се е разгърнала в пациента. За да се отвори към лекаря, пациентът трябва да се чувства напълно сигурен. От такава съпричастност лекарят може да открие новите си намерения, да повиши потенциала и да има искрено желание да помогне на този човек по пътя към преодоляването на болестта и намирането на житейския път. Това вътрешно желание на лекаря, неговата лична задача по отношение на пациента, може да се превърне в един вид орган за възприемане на това, от което пациентът се нуждае най-много в момента. По този начин могат да възникнат подходящи идеи в терапията, независимо дали става дума за правилните думи, лекарства или арт терапия. Тогава възниква терапия не от обективно предпазващ научен характер, а благодарение на субективната човешка воля, помагайки на друг човек да се излекува и оздравява. Рудолф Щайнер я нарича „лечебна воля“. В това се състои проблемът с разминаването между антропософски ориентираната медицина и така наречената традиционна медицина, както и институциите, които разрешават употребата на лекарства. Все още има малко лаборатории на разположение за изследване на ефектите на отделните лекарства, които ще осигурят статистическа достатъчност на данните. Засега се полагат усилия да се отговори на тези изисквания.

Разработване на терапевтичните средства

Терапевтичната интуиция в този смисъл може да възникне само когато лекарят е имал достатъчно време предварително да проучи различните лечебни средства. Преди да могат природните дарове получени от растенията, минералите или животните, да се превърнат в лечебни средства в ръцете на човека, те трябва да бъдат разгледани и разбрани. Силите на сътворението, скрити в отделни растения или минерали, са тясно свързани със силите на създаването на човешкото тяло. Езикът на природата иска да бъде чул и познат. Своеобразието и едностранчивостта на растенията трябва да бъдат разбрани, използвани и може би дори освободени. Съществуват растения, които са просто прекрасни, хармонични и ни радват. Други имат някакво своеобразие - почти черни отровни плодове, или са подчинени на странни закономерности, например, те цъфтят през зимата. Имат нещо характерно: дават издънки по върховете на листата, или едностранно: имат много листа, но почти нямат цвят. Благодарение на това те ни задават въпроси. Понякога изглежда, че лечебните растения достигат своето съвършенство само когато са вече преработени, за да се превърнат в лекарство. Те се използват за лечението на болен човек. По този начин едностранчивостта се превръща в изискване, с което нещо трябва да се направи.

Работещият антропософски лекар се грижи за това ниво на среща с даровете на природата. Той отново изучава и наблюдава растенията и минералите, тъй като пред него възникват нови аспекти на преживяванията и откриването на природата. Когато се срещат с пациент, те могат да се превърнат в източник на вдъхновение в терапията. В крайна сметка, разбира се, става въпрос за срещата на пациента с подходящата терапия и съответно с лекарството. В зави-

симост от диагнозата, терапията се отнася или до физическото ниво, или до жизненото ниво, или до душевното, или до духовното. Използваните в антропософската медицина потенцирани препарати принадлежат към жизнената сфера. В процеса на потенциране творческите сили на отделното лечебно растение или минерал се освобождават от материалното проявление на растението, за да стане достъпна за пациента жизнената сфера. Това е сферата, в която материалните компоненти се издигат над закона за гравитацията и други закони на безжизнената материя и започват служат на жизнената сфера. По този начин на веществообменно ниво, лекарството е по-малко ефективно, но стимулира процесите в жизнената сфера, което води до оздравяване. Така едностранчивостта на отровната красавица, беладоната, може да разреши интоксикационните съединения или конвулсиите в тялото, а формиращата сила на копривата може да дойде на помощ в процесите на хематопоезата. Лекарственото

средство не предизвиква промени в отделните биохимични процеси, но приканва тялото да изравни болестната едностранчивост, основавайки се на собствената си сила.

Следващата, много значима среща на пациента се провежда в душевно-духовната сфера - срещата със себе си. Когато една такава среща се избягва твърде дълго, това води до блокада на собственото развитие. Болестта може да я предотврати и дори да стане необходима за истинското възстановяване. С помощта на терапията с изкуство: живопис, моделиране, музика, евритмия, логопедия, която придружава антропософската медицина, пациентът е внимателно доведен до среща с определени аспекти на неговия Аз. В психотерапевтичен разговор или разговор върху биография тази среща може да получи по-нататъшно развитие. Темите за изграждането на собствения живот, храненето и грижата за душевния живот се обсъждат с лекаря.

Барт Морис

СРЕЩА НА БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ В АНТРОПОСОФИЯТА

Красимира Калчева: На 11 май в Букурещ беше открита ежегодната среща на четците от Школата за духовна наука и активните членове на европейските Антропософски общества. Такава среща се провежда всяка година в различни столици по покана на някои инициативни членове на Школата. По идея на полското антропософско общество първата среща беше проведена във Варшава. През май 2023 г. срещата на четците беше проведена в София. По инициатива на председателя на АОБ Т. Франгов, в София се събраха четци от различни страни. Тогава същите участници бяха поканени в Букурещ през май 2024 г. Организаторите на това събитие предложиха там да се срещнат активните членове от различни европейски страни. Срещата на 11 май в Букурещ беше организирана от Румънското антропософско общество. Триденевната програма включваше дискусии по избрани теми, разговор в кръг, музикални и евритмични изпълнения. Гостите от България бяха Георги Акабалиев, Величка Йорданова, Трайчо Франгов, Йордан Димитров и Красимира Калчева. Те се включиха в разговорите в кръг. Смиълът на това събитие беше продължението на една инициатива, която вече се е превърнала в традиция. Тази среща през май беше съществен елемент от всички следващи срещи между четците и активните членове на антропософските общества в Европа. Между участниците всяка година се създава една сърдечна атмосфера, в която открито се споделят размисли, идеи и намерения. Ние винаги се разделяме като приятели. По покана на антропософското общество в Латвия предстоящата среща след една година ще се проведе в Рига през май.

Йордан Димитров: Всяка година през Октомври в Гьотеанума се провежда среща на Ръководството на Школата за Духовна наука с четците на Класа, на която по финансови причини представителите на Източна Европа почти не присъстват. Преди 4-5 години Ева Васниевски от Полша предлага на ръководството на Школата да посещава поредно държавите от Източна Европа и там да се организират локални срещи,

като участват и четци от съседните държави. Миналата година в София се проведе такава среща с представители от шест държави, на която присъстваха и някои членове на УС на Антропософското общество в България. Беше взето и решение на бъдещите срещи да присъстват, ако желаят, и членове на Класа.

Това беше причината на срещата, която се проведе на 10, 11 и 12 Май тази година в Букурещ, да присъстват и много членове на Класа от Румъния.

Както обикновено се изнасят свободно два урока от гостите от Гьотеанума и се обсъждат различните им аспекти. За първи път тази година свободен урок на английски изнесе секретарят на Антропософското общество в Румъния. Задават се различни въпроси, прави се преглед на състоянието на Антропософското общество и Класа в различните континенти. В събота и неделя денят започваше с половинчасова евритмия. Интересно е, че преди 20-25 години Антропософското общество имаше около 47 - 48 хиляди членове, от които членовете на Класа бяха около 17000. Днес числата са съответно 40 и 19 хиляди. Забелязва се и застаряване на членовете. Младите членове намаляват. Намалява и процентът на членовете в практическите инициативи – училища, ферми, кемпхили и др. Например в Китай, където има много училища и детски градини, вече не се гледа на тях с добро око. Заяждат се защо например в учителската стая има портрет на Р. Щайнер, а няма на Си Цзин Пин.

Георги Акабалиев: Освен планираната по програма работа за нас голямо душевно богатство представляваше общуването с приятелите от Румъния. Антропософското общество в Румъния е около 300 души, имат четири валдорфски училища и много детски градини, имат собствено евритмично училище и голям антропософски дом в Букурещ. По естествен начин се появи и желанието ни да правим нещо съвместно. Решихме да организираме първата българо-румънска среща-конференция в Стара Загора тази година през месец Октомври.

ХРАНЕТО И ДУХОВНИЯТ ЖИВОТ НА ЧОВЕКА

Основната задача на биодинамичното земеделие е получаването на висококачествени хранителни продукти. Но качеството в биодинамиката има съвсем друг смисъл от този, който традиционно се придава на това понятие. Днес това обикновено се разбира като количествени показатели за състава на полезните вещества, съдържащи се в продуктите, които могат да бъдат определени чрез химически анализи. Този подход е следствие от материалистичната представа за човека. От материалистична гледна точка човек изгражда тялото си в процеса на обмяната на веществата от това, което с което се храни.

Биодинамиката разглежда човека преди всичко като духовно-душевно същество. Не тялото и свързаните с него физиологични процеси, а мисленето, чувствата и волята са първични. Перифразирайки известната фраза, можем да кажем: „Здрав дух - здраво тяло“. Следователно за качеството на храната най-важни са не веществата, а онзи заряд от енергия, който тя съдържа и който е необходим за поддържането на активна духовна дейност. Това не означава „калории“, а този специфичен вид енергия, който е характерен само за живите организми и който ги прави живи. Според Рудолф Щайнер тази енергия и тези сили, които той нарича жизненни или етерни, имат космически произход. Мъртвото се подчинява на физическите закони, а живото в своя растеж и развитие е подчинено на действието на космическите сили. За да стане живо мъртвото вещество, то трябва да се издигне на по-високо енергийно ниво и тази трансформация се случва само в тялото на растението. Веригата на живота започва в растението и продължава в животинския свят и човека. Методите на биодинамичното земеделие са насочени именно към получаването на продукти, наситени с етерна енергия. Това се постига, когато разглеждаме на фермата като затворена система, като жив организъм, който се нуждае от външни връзки само в случай на заболяване. Когато минералните торове започнаха да се използват в селското стопанство, с това започна да се нарушава кръговратът на жизнените сили. Да, растенията започнаха да растат по-добре и да дават високи добиви, но храната стана бедна и мъртва. Образно можем да си представим, че когато храната се разгражда в стомаха под въздействието на соковете, от нея се освобождава картината на света, запечатана в процеса на растежа и съзряването на растението. Вместо нея стомахът получава шума от технологичния процес, натрапен на растението чрез различните химически добавки.

Още през 20-те години на 20 век в Западна Европа, където използването на минерални торове започна по-рано, отколкото в други части на Земята, се появиха тревожни симптоми. Отначало това бяха явления на чисто материално ниво: качеството на зърното и съответно на хляба се влоши, появиха се много проблеми със здравето на животните. Постепенно стана видимо, че самият човек се променя. Така на въпроса на своя ученик Еренфрид Пфайфер, който по-късно стана активен деятел в биодинамичното земеделие: „Защо хората станаха толкова невъзприемчиви към духовните им-

пулси, защо въпреки всички усилия те затъват все по-дълбоко в бездната на чисто материалните интереси? – Рудолф Щайнер даде поразителен на пръв поглед отговор. Той каза: „Това е проблемът с храненето. В наше време храненето не дава достатъчно енергия за изява на Духа във физическия живот. Няма енергия, която да преодолее бариерата между материалната и духовната природа на човека.“

Това беше в началото на 20 век. Какво можем да кажем за нашето време? Качеството на храните се влошава, хората все повече консумират консервирани или неправилно обработени храни, така наречените „фаст фуд“ или „бързи храни“. Мъртвата, полусинтетична храна съдържа известно количество енергия, достатъчно за поддържане на жизнените функции на тялото, но не съдържа силите, необходими за поддържане на духовната дейност. Приемането на обяд-няла от жизненни сили храна води до тежки последици на културно ниво – разпада се съзнанието, падат моралните



устои, нараства безволието, депресията и податливостта към манипулация. Косвено това може да се потвърди от факта, че в Австралия и Нова Зеландия, където биодинамичните ферми са гигантски по европейските стандарти, няма проблем с престъпността. Нещо повече, дори големите религиозни учения са претърпели сериозни изкривявания и са загубили връзка с корените си. Виждаме признаците на пълна деградация и

дегенерация в безразсъдството, с което човечеството унищожава средата, която поддържа живота му. Р. Щайнер е предвидил този ход на събитията и е смятал разпространението на биодинамичното земеделие за единствения изход от тази ситуация. През 1924 г. той е изнесъл лекционен курс за фермери в Полша, който очертава теоретичната основа на биодинамичното земеделие. Основната му задача е да запази живата почва и по този начин да осигури на хората жива храна, за да спаси и запази творческия им потенциал.

За хората, надарени с живо въображение и чувство за отговорност, запознаването с учението на Рудолф Щайнер се превръща в истинско откровение и често определя избора на бъдещия житейски път. Това се случи и с американския фермер Ърни Харви, който по-късно стана президент на Американската асоциация на биодинамичните фермери и градинари. Според неговите думи, той е бил силно впечатлен от посочения разговор между Р. Щайнер и Е. Пфайфер.

„Никога не съм мислил за волята като сила. Мислех, че това е нещо, което имаме като индивиди. Никога не съм си задавал въпроса откъде идва енергията за нашата воля. Сега разбирам, че тези сили трябва да се съдържат в нашата храна, казва той. Сега има много теории за правилното хранене, много варианти за здравословни диети, но най-важното е не в какъв ред се храним, а по какъв начин са получени и преработени продуктите. Само методите, които запазват и повишават жизнената енергия в продуктите, могат да им осигурят качеството, от което човек се нуждае за пълноценен живот.“

Наталия Жирмунска

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

Излезе от печат лекционният цикъл на Рудолф Щайнер „Педагогическото изкуство, основано на разбирането за човешката същност“ в превод на Величка Йорданова. Лекционният цикъл е изнесен в Торки между 12 и 19 август 1924 г. Тези лекции са насочени към родители и учители, но са особено полезни иза себепознанието на всеки съвременен човек. В тях от антропософска гледна точка се разглеждат нереалистичното мислене, същността на ритъма, съдбовните връзки с децата, ролята на авторитета на учителя, задачите на образованието в различните периоди на развитието и истинското място на хумора в учебните часове. Авторът аргументира необходимостта от едно истинско познание за човека, при което на детето се гледа като на единство от дух, душа и тяло, които формират едно цяло. Според него, неуспехите на съвременното възпитание се дължат на разпадането на това единство. Той напомня добре познатата истина, че детето има нужда да изразява всичко в образи и че облечено в образи всяко ново знание става много по-богато. Колкото по-артистичен е учителят, толкова по-здрава става основата на поднесеното по художествен начин познание, а това е една от най-важните предпоставки за успех в образованието.

Как трябва да се посрещат трудностите? Според Рудолф Щайнер е необходимостта да се намери правилната доза задушност, достоверност и истинност в подхода към детето, за да бъде спечелено като активен участник в процеса на обучението. Но по-далечната цел е да се запази онази вътрешна сигурност, която трябва да води младия човек в живота. Авторът дава конкретни примери и съвети, произтичащи от ценния опит на педагозите първото валдорфско училище в Щутгарт. С тях той окуражава учителите да се

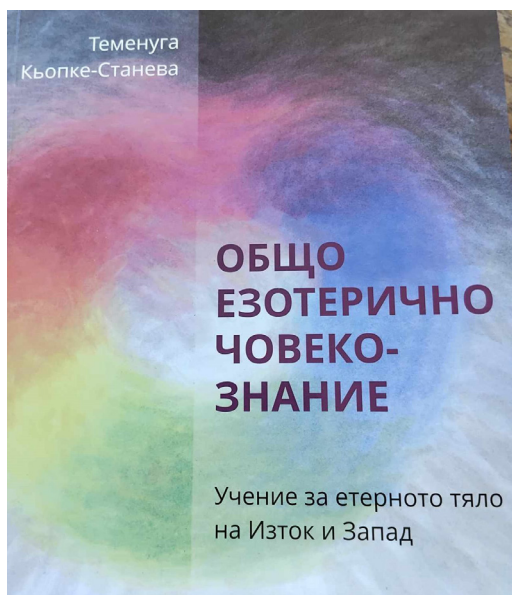


държат така, че правилната светлина от тяхното поведение да въздейства върху детето през целия му живот. Читателят си припомня онези учители, които в неговото детство са излъчвали такава светлина, но си дава сметка и за многобройните малки несполуки, които са оставили определени последствия. Това е отлична отправна точка за по-нататъшното му себепознание, както и за разширяване на интереса към антропософското човечко познание. Този лекционен цикъл е една широко отворена врата към останалите практически дейности на антропософията, а не само към образователното изкуство.

Независимо от многобройните препятствия по пътя към изграждането на валдорфското училище, Рудолф Щайнер изразява своето задоволство от това, че е станало възможно да се работи в тази област. Според него образованието трябва да гради върху онова познание за човешкото същество, което може да бъде постигнато само на Антропософската основа и само с него могат да се преодоляват пропастите, които се появяват в съвременната цивилизация. За всеки, който върви по пътя към такова преодоляване, тази книга може да се окаже много ценна. Тя е предизвикала изключителен интерес сред слушателите от Торки, които са присъствали на лекциите на Р. Щайнер през август 1924 г. След последната лекция Р. Щайнер е отговорил на широк кръг от въпроси, отнасящи се до преподаването на чужди езици и спорт, последователността на епохите, мястото на религията сред останалите учебни предмети, възрастовите особености на учениците и много други.

Читателите могат да поръчат новоизлязлата книга в електронната книжарница на издателство „Даскалов“.

Веселина Велкова



През юни излезе от печат книгата на д-р Теменуга Кьопке-Станева **ОБЩО ЕЗОТЕРИЧНО ЧОВЕКОЗНАНИЕ**, Учение за етерното тяло на Изток и Запад. Предлагаме на читателите да се запознаят с предговора на немското издание.

Усиленото проникване на учението за прераждане и карма в съзнанието на хората от индустриалните страни през последните 30 години изисква нов светоглед и нови представи за същността на Човека, а с това и нова организация на целия живот. След постигането на това мощно познание за прераждане и карма животът вече не може да тече така, както е протичал преди това. При това никоя друга област на живота не е така силно обхваната от жаждата за духовност, както лечителството: поради натрупани опитности на прага на смъртта, опитности с изцелявания, лечителски „чудеса“, смайващи научни открития, чието обяснение просто не е възможно с обичайния материалистичен светоглед – както природонаучния, така и църковния. Всичко това изисква един нов светоглед. Жаждата на пациентите за една нова медицина, която да постулира, че Човекът не е нито за

първи, нито за последен път на Земята, и че е същество, което притежава не само видимото физическо тяло, всичко това създаде плодотворната почва за развитието на десетки алтернативни методи на лечение.

През последните 30 години възникна една почти необзрима алтернативна медицина на положителните опитности, на която обаче (с малки изключения) ѝ липсва обоснованата теоретична основа. Защото забележете: кой е този образ на Човека, който да е залегнал в основата на тази нова енергетична медицина? Прилагана предимно от природолечители, тази енергетична медицина работи с понятия като енергии, силови полета, дисфункционални зони, течения и много подобни, които са напълно лишени от ясно дефинирано съдържание.

Тази книга си поставя за цел да допринесе за запълването на този вакуум. Написана е по повод на един специфичен метод на лечение (лечение на меридианите с растителни цветове), но всъщност тя предлага едно базово познание върху „невидимите“ тела на Човека, носещи енергиен, а не материален характер. Този труд иска да представи, че всички тези многообразно описани енергийни феномени са израз на дейността на едно единно тяло - етерното тяло! Също така да разкрие, че на Изток и на Запад съществуват различни понятия, както и различни методи на познание, които обаче се отнасят до една обща духовна реалност (реалността на човешкото етерно тяло!).

Книгата не е отрицание, а само обогатяващо разширяване на актуалните природонаучни познания за същността на Човека, едно познание, което попълва знанията ни с онези сфери на човешкото същество, които са предимно „невидими“, но които трябва непременно да бъдат взети предвид както в диагностичния, така и в терапевтичния процес.

А сега няколко думи за това как конкретно се стигна до написването на тази книга. Запознах се с Кристел Хайдеман (Christel Heidemann) шест месеца преди смъртта ѝ. Коя е Кристел Хайдеман? Нейната известност беше стигнала до мен няколко години преди това, но грижите на ежедневието дълго време пречатстваха посещенията ми при нея в малката ѝ къщичка в Южен Шварцвалд, Германия.

Когато я посетих, тя беше вече на легло, доста изтощена. Тогава не посмях да ѝ поставям въпросите, възникващи от нейните книги по меридианна терапия и от нейния терапевтичен метод да третира меридианните точки с растителни цветове. Две години по-късно трябваше, в хода на работата над тази книга, сама да разреша тези въпроси.

Кристел Хайдеман (1924 – 1998) беше един търсещ дух: експериментираща, откриваща, постоянно осенявана от духовни просветления. Аз лично бях с впечатлението, че тази нейна дарба на духовно просветление се дължеше на дълбокото страхопочитание пред Божественото сътворение, което живееше в душата ѝ. Тя не беше мислител. Неуморното експериментиране изцяло поглъщаше душата ѝ, немалкото често удивителни терапевтични успехи я

окуражаваха по пътя на търсене на правилното и тя беше много далече от мисълта, че модерното европейско мислене изисква обосновани аргументи за феномените. Така тя сама си слагаше препятствия по пътя за признаването на нейното откритие. В живота си тя се сблъсква с две неща: безгранична почит от страна на пациентите и пренебрежителна критика от страна на мнозина колеги-лекари, една съдба, която тя споделяше с мнозина други лечители.

В какво се състои нейното откритие? Кристел Хайдеман разработи метод за терапевтично въздействие върху меридианните точки, познати ни от Традиционната китайска медицина (ТКМ), но чрез третирането им с копринени пластири, оцветени с растителни бои (!) по законите на „учението за цветовете“ на Гьоте (Goethe, Farbenlehre). Накратко: тя замени иглите с растителни цветове!

Не е учудващо, че от мнозина лекари този подход се възприе най-малкото като несериозен! Ето защо разбрах радостта ѝ от нашето запознанство, когато споменах, че съм лекар и че съм впечатлена от метода ѝ. Очите ѝ засияха. От този момент (1997) започнах да преподавам „Общо човекознание“ в нейния Център за обучение по цветомеридианотерапия в Баден-вайлер, Германия.

Няколко месеца след като Кристел Хайдеман премина прага на смъртта, ми възложиха да напиша наръчник за изучаването на терапията. Така тази книга израсна от натрупвания се лекционен материал, поради което тя не претендира за изчерпателност. Приех тази поръчка преди всичко със съзнанието, че това би помогнало не само на меридианотерапевтите, но и на много други терапевти, работещи с „енергийните“ тела на Човека.

С надеждата, че книгата ще им даде поглед върху структурата на енергийните тела на Човека, и то на основата на източното познание на ТКМ и на западното познание на основата на Антропософската медицина (АМ).

Тя има задачата да представи ТКМ и АМ и да ги свърже с модерната природонаучна (академична) медицина. Изчерпателното представяне на тези три области в една книга не е възможно. Повечето теми са изложени под формата на афоризми и е необходима интензивна работа от страна на читателя, изложените теми да бъдат разширени и да бъдат духовно проникнати. Указания за това могат да се намерят в изброената литература.

По отношение на изворите на ТКМ и АМ многобройни цитати ще ги доближат до духовния поглед на читателя с цялата им първична жизненост.

Надявам се, че с това сравнително представяне на енергийните терапевтични методи на източната и западната езотерична медицина е предложена една обща теоретична основа за възникването на едно обединяващо езотерично човекознание.

Теменуза Кьопке-Станева
Ошелброн, Германия, Петдесетница, 2002 г.

ДУХОВНАТА НАУКА КАТО ОБОБЩЕНИЕ НА НАУКА, ИНТЕЛЕКТ И ЯСНОВИДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Бих искал да говоря днес от гледна точка на това, че по настоящем живеем във време, в което човешкото развитие предполага осъзнаването на духовния живот да се постави на подобни основи, както познанието за външната природа преди 3-4 века. Духовната наука, каквато се има предвид тук, се чувства пропита от импулса да постигне нещо подобно за духа и неговото познаване, както личности като Коперник, Галилей и Джордано Бруно са постигнали навремето за познаването на външната природа. Онзи, който се чувства проникнат от подобен импулс, трябва, разбира се, да се примири, че в наше време духовната наука, за която става дума тук, изпитва съпротива и враждебност от същия вид, каквато са срещали споменатите естествено-научно познание и начин на мислене, и че това духовно научно направление ще се включи в културния живот също толкова бавно и със същите трудности, както беше и с другото му сродно движение.

За да изложа онова, което може да се каже от тази гледна точка, трябва обаче да изходя от факта, че източниците на изследване на духовния живот се намират в начина на работа на човешкия дух, който и до днес е непознат в найшироките кръгове или поне не е популярен. Това, което се нарича ясновидско изследване, безспорно е основата на онази духовна наука, от чиято гледна точка бих искал да Ви говоря тази вечер.

Това ясновидско изследване се дискредитира не само чрез изнасяне на предразсъдък след предразсъдък срещу това, което може да се нарече ясновидско изследване. Дискредитира се и от обстоятелството, че понастоящем много се злоупотребява с понятието, с идеята на това ясновидско изследване. Ето защо искам да отбележа от самото начало, че няма да говоря от гледна точка на окултното знание, както днес често се изказват за него по шарлатански начин, а от онова ясновидско, окултно познание, на чиято страна може да застане човек, който стои напълно зад становището на сериозно природонаучно изследване и за основа на своите знания поставя резултатите от реални природонаучни факти. По отношение на вътрешната логика, по отношение на типа мислене духовната наука, за която става дума тук, се намира изцяло в рамките на течението, което води началото си от естествените научни идеи. Тя обаче се различава съществено по областта, която има за задача, от естествената наука, тъй като естествената наука се отнася до външния сетивен живот, до физическите факти на околната среда, а духовната наука – до онази сфера, която по необходимост трябва остане скрита за естествената наука, досферата на духовни преживявания и духовни същества. Затова също така е невъзможно да се изследва областта на духовните факти и духовните същества с онези човешки способности и методи, с които естествената наука е празнувала все по-големи и по-големи триумфи през последните векове и празнува в наше време. Всъщност за изучаването на природата се използват само онези умствени сили и способности, които са присъщи на човека, защото е поставен в

този свят по определен начин и е обучен, и ръководен за известни способности от своите събрата по обичайния начин. С тези вродени и придобити способности, които са напълно достатъчни за външните науки, човек не може да придобие никаквипознания за духовния свят. За това е необходимо от човешката душа да бъдат извадени способности, които в обикновения, т. нар. нормален човешки живот, като че ли дремят, в застои са, би могло да се каже, ако използваме научен израз, че са латентни. Всичките усилия и методи, които човек си налага, за да изследва външния свят на фактите по начина, който е възможен за него в живота, той, като духовен изследовател, първоначално съвсем не използва всички тези усилия за изследване, а за това да постави собствената си душа в такова положение, че способностите и силите, които дремят в нея, да излязат наяве за спиритуалния, за духовния свят и едва след като бъдат извадени чрез обикновените човешки сили, стават действащи за познавателните сили на висшия свят. Например, ние прилагаме представителите си, които можем да формираме в душата, в обикновения живот и обикновената наука, за да придобием знания за външния свят. Като духовен изследовател човек отначало не може да направи това. Тук той трябва да използва въображението си за такива усилия, които се случват изцяло във вътрешния живот и които имат за цел да успеят да развият съвсем различни способности от тези, които съществуват в обикновения живот. За да се изразя напълно ясно по този въпрос, бих искал да прибегна до едно сравнение не за да докажа нещо чрез него, а за да поясня казаното от мен. Бих искал да кажа, че сходството на духовната наука, каквато се има предвид тук, с естественонаучния начин на мислене се проявява именно в това, че тази духовна наука се опитва да проникне в духовните светове чрез един вид духовна химия. Когато имаме вода пред себе си, не е видно от водата, че химикът е в състояние да я раздели на водород и кислород. Водата е течна, водата не гори. Водородът, който химикът отделя, е газ, той гори, той е нещо съвсем различно. Това е, което бих искал да приведа за сравнение за един процес на духовния живот, който искам да разгледам след малко. Ако в обикновения живот пред нас стои човекът, в него имаме съчетани духовно-душевното и телесно-физическото, така както водородът и кислородът са обединени във водата. В това, което бих искал да нарека „духовна химия“, ние трябва да отделим духовно-душевното от телесно-физическото, както във физическото поле химикът отделя водорода от водата. И е съвсем разбираемо, че не може да се придобие представа за същността на духовно-душевното, като се разглежда обикновения човек, както не може да се придобие представа за същността на водорода, като се гледа водата.

Методите, които се използват, за да разделим действително вътре в себе си – тъй като този духовен експеримент на духовната химия можем да извършим само в себе си – духовно-душевното от телесно-физическото, се наричат технически концентрация и медитация. Тази медитация,

тази концентрация, те не са някакви чудни духовни дейности. Те са само до най-висока степен усъвършенствани духовни дейности, които се случват и в обикновения живот в своите по-низши, елементарни степени. Медитацията е до безкрайност повишена отдаденост на душата, такава каквато я изпитваме в най-красивите усещания на религиозния живот, а концентрацията е до безкрайност завишено внимание, каквото трябва да прилагаме по елементарен начин и в обикновения живот. В обикновения живот наричаме внимание състоянието, в което не оставяме представите и чувствения живот да блуждаят произволно върху обектите, които ни правят впечатление, а когато се решим с душата си специално да насочим интереса си към един отделен обект, да наблегнем на негов полет на нашето възприятие. Това внимание може да бъде увеличено до неограничена степен особено поради това, че чрез един вътрешен произвол на нашата душа някои специални представи, които могат да бъдат дадени от духовната наука, доколкото са изрично потребни, се преместват в центъра на нашия душевен живот. По този начин целият душевен живот – с отдръпване на вниманието от всичко останало, от всички грижи и тревоги, всички сетивни впечатления, всички волеви импулси, всички чувства и цялото мислене – целият капацитет на душевната сила може да бъде насочен за определено време единствено и само върху тези, поставени в центъра на душевния живот, представи. Трябва да имаме предвид, че не става въпрос за насочване на душевната сила към съдържанието на онова, което имаме пред себе си в концентрация, а по-скоро към дейността, към вътрешната активност и работа в развитието на вниманието, на способността за концентрация. Важното е това събиране, това концентрирана душевната сила. И честото упражняване на душата в тази концентрация, различно по времетраеността, различно по времетраеността от индивидуалното предразположение на човека, продължаващо често месеци, години, десетилетия, е необходимо, за да може душата да се укрепя вътрешно, да се събере вътрешно, за да развие вътрешни сили, които иначе спят в душата и които се извеждат от нея чрез това завишено до безкрайност внимание, чрез концентрацията. И това, което тук е особено необходимо, е да развием в душата възможността да усещаме, че чрез описаната вътрешна дейност душата всъщност все повече и повече успява да се откъсва от физическо-телесното като духовно-душевна същност. Това откъсване, това духовно-химическо отделяне на духовно-душевното от физическо-телесното всъщност се случва все повече и повече с прилаганата дейност, която беше описана. Мога да разгледам само този принцип на концентрация в лекция, която трябва да е кратка. Индивидуалните дейности, които са необходими, за да направим концентрацията наистина плодотворна, могат да бъдат намерени подробно в моята книга „Как се постигат познания за висшите светове“, която е преведена на френски със заглавието „L'Initiation“.

Чрез прилагането и развитието на посочените методи човек успява да свърже един истински вътрешен смисъл с думите: Ти сега се изживяваш като духовно-душевно същество. Ти си активен в себе си, без да си служиш със сетивата, крайниците си. Изживяваш в себе си, извън тялото

си. – Човек е достигнал определена плодотворна точка на развитие, когато е успял отвън, от духовно-душевното изживяване извън тялото, наистина да погледне собствената си телесност, с всичко онова, което във физическия свят е привързано към нея, с изключение на себе си, т.е. извън духовно-душевната област, наистина да я погледне, наистина да я има пред себе си, така както човек има маса или стол пред себе си във физическия живот. Обикновено човек най-напред достига до този начин за отделяне на мисловните способности, способността за въображение на душата от телесните инструменти, а именно от нервната система и мозъка, така че да се научи да живее в мисловното, в представното и при това да осъзнава себе си извън нервната система и мозъка, които иначе използват като инструменти в обикновения живот, за да мисли, да си представя.

Тъй като не бих искал да говоря с абстракции, а с конкретни духовни факти, трябва да се спомене следното. Първата опитност, която човек може да направи по време на това развитие, обикновено е, че той знае: живееш, мислейки, като в обкръжаващата среда на собствената си глава. Тъчеш и живееш, така както обикновено правиш, когато си служиш с инструмента на мозъка, живееш и тъчеш в мисли, в менталното, но знаеш много добре, че това живеене и тъкане в менталното сега е извън главата ти. И особено онова впечатление остава незабравимо – след като веднъж човек е преминал през

него – впечатлението, което получава от факта, че след като е бил извън главата си за известно време, отново се потапя в мозъка и нервната система и сега чувства как този мозък, тази нервна система оказват съпротива поради материалната си същност, така че човек насила трябва да се потопи във физическото с това, което първо е произлязло от физическото. Този момент остава незабравим, след като човек веднъж е преминал през него в хода на своето развитие.

По начина, описан дотук, от физическо-телесното може да се отдели само мисловната, представната дейност, но не и това, което сега също трябва да се отдели за едно истинско духовно изследване: чувствената дейност на душата, дейността във волевия импулс на душата. За да се отдели чувствената и протичащата във волеви импулси дейност на душата от физическо-телесното, е необходимо чрез мерното увеличаване на това, което може да се нарече отдаденост. Получаваме най-добрата представа за тази повишена отдаденост, която се нарича медитация, ако за сравнение посочим човешкия живот в сънно състояние. Сетивните органи са в застоен момент на сън, сетивната дейност почива, крайниците са неподвижни; в съня си човекът е отдаден на всеобщия ход на света; той не намесва в потока на този всеобщ ход на света онова, което произтича от Аза му, от неговото мислене, чувства и желания. Разбира се, той също е в безсъзнание по време на тази сънна дейност. Съзнанието му се е разтворило във всеобща тъмнина, във всеобщо затъмнение. Онова, което сънят носи за човека поради необходимостта навсеобщата природна сила, трябва да бъде предизвикано съзнателно за медитацията, само с тази разлика, че сънят води до безсъзнание, а тази повишена отдаденост води до нарастваща съзнателност. Духовният изследовател

трябва свободно да доведе всичките си сетива до мълчание; трябва да може да отвлича вниманието на всички сетива от всяко впечатление от външния свят. Той трябва да може да потиска дейността на отделните органи и крайници, както тя се потиска в съня. Външно, по отношение на своето физическо същество, човекът трябва да се научи да се държи така, както се държи в съня си, но докато в съня си потъва в безсъзнание, той се събужда чрез това преднамерено, нарастващо отдаване в божествено-духовния поток на космичните сили. Той се пробужда до съзнание, по отношение на което всекидневното съзнание е сън, точно както сънят спрямо всекидневното съзнание. Ако приучаваме душата по описания начин за достатъчно време с търпение и постоянство, ще ни се удаде да отделим като по духовно-химически път друга вътрешна душевна способност от съответната телесно-физическа дейност. Както освобождаваме силата на мисълта чрез концентрацията и след това тя протича само в духовно-душевното, така чрез отдаване ние постепенно освобождаваме онази душевна сила, която иначе се използва в човешкия език, при употребата на всички инструменти, с които се обслужваме в човешкия език. Докато Ви говоря, използвам духовно-душевна сила. Докато говоря тук физически, тази духовно-душевна сила се влива във физическите нерви и говорните органи, използва ги. Чрез споменатите упражнения духовният изследовател придобива способността да проявява вътрешно-душевна същата сила чрез пълно спиране на целия апарат на говорните нерви без цялото външно проявление на тази сила, която иначе тече навън чрез речта. В резултат на това човек открива в дълбините на душата си способност, за която иначе външният живот не знае нищо, тъй като в обикновения живот тази способност се използва в говоренето и в употребата на говорните органи и която иначе лежи латентна в дълбините на душата, когато не се използва за говорене. В духовното изследване тя бива изведена от дълбините на душата. Тя сякаш се освобождава духовно-химически от физическото говорене. Ако човек се учи да живее и да тече в тази скрита езикотворческа дейност, тогава ще се научи да разпознава онова, което може да се нарече с може би не съвсем подходяща дума: възприятието на вътрешното слово, на духовното слово. В момента, в който човек достигне до състоянието да овладее тази скрита сила, ще бъде и в състояние с мисленето и чувствата, които иначе са свързани само със собствената личност, да излезе от себе си и да проникне в един духовен свят, така че да се научи да възприема: извън себе си сега възприемаш чувствата и желанията по начина, по който иначе си ги възприемал само в себе си. – Това означава, че човек започва да опознава желаещи, чувстващи същества в духовната сфера. Най-напред собствените желания и чувства трябва да се потопят в духовните същества, след това човек ще възприеме духовните същества.

Ако приемем, че еманципирането на мисловната сила от физическо-телесното е начало на ясновидското наблюдение, че отделянето на мисленето и чувствата е продължението, тогава ще стане разбираемо, че можем да постигнем истински опитности, истински преживявания, които произхождат от впечатления на други духовни същества, само

чрез отделяне от нашето физическо тяло със собствената ни чувстваща, желаеща душа и потапяне в духовния свят, който е около нас. Как се случва това преживяване в духовния свят ще бъде обяснено в конкретен пример. Въпреки че е малко рисковано да се привеждат такива конкретни примери предвид многото противници, които духовната наука все още има в наше време, нека този риск да бъде поет днес. Ще позволим този пример да бъде приведен от директен личен опит, тъй като тези примери вероятно човек може да овладее най-добре, защото само при личния опит човек може наистина да бъде, така да се каже, непосредствено във всички детайли.

Преди време ми се наложи да решавам определени задачи в областта на собствената си работа. Знаех много добре, че не мога да реша тази специална, тази особена задача със способностите, които личните ми заложби ми позволяват да притежавам в този човешки живот. Задачата беше духовните качества на дадена епоха в хода на човешкото развитие в определени насоки да бъдат осъзнати, да бъдат разбрани по-точно. Знаех точно каква задача трябва да си поставя, но забелязах: Колкото и да напращаш мислите си, те нямат силата да прозрат въпросната област. – Точно както когато искаш да вдигнеш нещо и нямаш физическата сила да повдигнеш въпросната тежест. Така човек може да стигне до момент, в който мислите нямат силата наистина да разберат някаква задача, за да разрешат даден въпрос. Такъв беше случаят за мен. Чрез собствената си дейност се опитах мислено да представя задачата на душата си възможно най-ясно и да развия живата воля, за да достигна до решението по някакъв начин. Опитах се да усетя, да се усетя живо в чувството, особения нюанс и вид на въпросната епоха, доколкото можех. Опитах се да почувствам размера ъ, цвета ъ, опитах се да се пренеса с цялата си личност в епохата. И при достатъчно повторение на тази вътрешна душевна дейност аз можех да почувствам проникването на чужда воля и чуждо чувстване в моята собствена воля, в моето собствено чувстване. Знаех, че чужди чувства, чужди желания проникват в собствената воля, в собственото чувстване толкова истински, както човек може да знае, когато стои срещу външен обект, че чрез погледа си той не сам създава този външен обект, а по-скоро че обектът му прави впечатление.

Много добре знам, че от гледна точка на материалистичния възглед някой лесно може да каже: Е, такова нещо е само илюзия, заблуда. Въпросният човек не знае, че всъщност изважда от душата си онова, което усеща като чуждо влияние. – Онова, което е необходимо, за да не се отдадеш на илюзии, халюцинации или фантазни образи в тази област, е истинското себепознание, пробив в себепознанието. Тогава знаеш какво можеш и какво не можеш, защото за духовния изследовател самопознанието се състои преди всичко в това да прозре границите на собствените си способности. Който се е учил на такова самопознание по начина, описан в гореспоменатата книга, става способен наистина да различава онова, на което е способен в собствените си чувства и желания, в личните си чувства и желания, и онова чуждо чувстване и искане, което напират да влезе в това лично чувстване и искане от духовния свят. Той стига дотам,

че би му се сторило също толкова абсурдно да не може да различи собственото си чувстване и искане от чуждото чувстване и искане, точно както би му се сторило абсурдно, ако някой каже: Не различавам глада от хляба. – Както всеки знае къде свършва гладът и започва хлябът, както знаем, че самият глад не произвежда хляба – въпреки че в социален план би било много желателно да е така – така истинското себепознание води до способността за различаване на това в какво се състои гладът на собственото чувстване и искане и какво посреща, както хлябът посреща глада, собствените чувства и желания като чужди чувства и желания от духовния свят, от свят, непознат на физическия свят. Ако е предизвикала такава нахлуване, каквото току-що беше описано, на чуждо чувстване и искане в собствените чувства и желания, тогава в подходящия момент тази вътрешна съвместност на собствено чувстване и искане с чужди чувства и желания продължава по съответния начин. И в моя случай се оказва, че чрез дълбокото единение на моите собствени чувства и желания с чувствата и желанията, които бяха разпознати като чужди, мислите бяха оплодени и се появиха в собственото ми въображение – но като дар от чуждите чувства и желания – мислите, които решиха проблема с изследването, с разбирането на определена епоха.

В един такъв процес в това духовно преживяване се случва нещо, което е по известен начин противоположно на подобен процес във външния свят. Когато срещнем друга личност във външния свят, седнем с нея, най-напредя виждаме, разговаряме с нея, обменяме мисли с нея. В духовното преживяване, както го описах, се случва обратното: човек наблюдава в себе си мисли, има чувството, че е в компанията на чужди чувства и желания, и това се надгражда до възприемането на чужда духовна индивидуалност, срещу която сега стои като пред истинска, но чужда индивидуалност, съществуваща само в духовното поле. Постепенно се научава да я разпознава. Така че човек изхожда от обратното на обичайното във външния живот, доближава секъм личността, която достига по този начин в нейните чувства и желания. Чрез единението с нея достига самата нея.

В описания случай се оказва, че чуждите чувства и желания, които се вливаха плодотворно в собствения мисловен свят, идваха от личност от нашия приятелски кръг, която ми беше добре позната и която почина преди малко повече от година. И се научих да разпознавам, че тази личност, която почина сравнително млада, в разцвета на средната си възраст, взе със себе си в духовните светове неизползвана жизнена сила; и от интензивността на неизразходваните жизнени сили идват чувствата и желанията, които можеха да съществуват съвместно със собствените ми чувства и желания. Да си представим, че човек може да доживее до старост; той изразходва жизнената си сила до тази старост. Ако той умре в сравнително млада възраст, силата, която би могъл да има, за да достигне по-късна възраст, остава до известна степен неизползвана и той може да я използва от духовния свят. В описания случай именно жизнената сила, останала неизразходвана поради ранна смърт, е била тази, която чрез отношенията, в които живият и мъртвият са се намирали, е успяла да доведе до възможността живият човек да може да

разреша проблем, при което той се е нуждаел от силата на мъртвия, от връзката с това същество, което е било до преди година човек и след това е встъпило в духовния свят през смъртта.

Онова, което преди се наричаше „способността на вътрешното слово“, води до такива откровения на духовния свят, които, както се оказа в този случай, се състоят в откровението на един починал човек. Същевременно същата способност на това вътрешно духовно слово ни дава възможност да погледнем отвъд личния живот, който е заключен между раждането и смъртта, или по-скоро между зачатията и смъртта. Това означава, че човек е в състояние да прозреялостния човешки живот, който се простира в безкрайността на времената и който протича в повтарящи се земни животи, и да разбере живота на онези, с които е бил толкова близо, както в този описан случай на починалия човек.

Ако опознаваме човека чрез описанията душевни способности, независимо дали себе си или друг човек, тогава това, което опознаваме, не е просто физическия човешки живот, който е заключен между раждането и смъртта, а духовния човек, който изгражда сам тялото си, който живее в повтарящи се земни животи и в духовен свят между смъртта и новото раждане. От това може би ще стане ясно, че в описания случай е било възможно вече да се погледне малко по-интимно в духовно-душевната същност на този починал човек, тъй като той е стоял пред собствената си душа като духовно същество. Както казах, човек опознава различно същество в противоположна посока, от това, което опознава на физически план. Първо, от това, което е научил от него, опознава духовната му цялост, след това – самото него, но и като духовно същество. И става истина това, което може да се нарече „влизване в духовния свят“. Да се върнем към описания пример: оказа се, че въпросната личност, която е била известна на говорещия и неговите приятели в този живот, който приключва в сравнително ранна възраст, че тази личност в предишен земен живот, живот в първите християнски векове, е усвоила много от тогавашната християнска култура, но не е могла да обработи всичко поради ограниченията на културата на това време. Сега тя е дошла в този живот с този непреработен елемент, този непреработен елемент е взривил този живот, но е останал присъстващ като жизнена сила, и склонността да прозре точно епохата, от която идва неговата задача, епохата, в която въпросната личност е живяла в предишен земен живот, е била отредена на това, което е било свързано с личността.

Голяма част от хората днес все още може да се подиграват на току-що описаното и на възгледите, които сочат към духовния свят по описания начин. Онзи, който се е опитвал до известна степен да върви по такива пътища на духовния свят, знае в такъв случай къде му се е удало да реши, да изработи това, което не би могъл да постигне със собствените си сили, и чествата, и то съвсем конкретни същества от духовния свят, са му помогнали. За него светът се разширява, защото той знае, че на глада не може да припише способността да произвежда хляба, защото знае от същия импулс как силата на съществата от духовния свят е проникнала в неговото собствено умение. Както духовни-

ят поглед на човека се разширява в областта на мъртвите, така чрез разгръщането на описаните методи се разширява и духовният поглед на човека над един духовен свят, който е също толкова реален по отношение на конкретни събития и конкретни същества, колкото е реален и физическият свят около нас.

Днес понякога се прощава на човек, който говори за духовния свят въобще; признава се, че зад света на сетивата има духовен свят. Но по-рядко си извинен, ако говориш по посочения начин за конкретни същества от духовния свят, които срещаш, като съществата от минералното, растителното, животинското и човешкото царство във физическия свят. Но онзи, който не се страхува наистина да развива силите, които дремят в душата, знае, че е също толкова неправилно да се говори общо за духа в неясен пантеизъм, колкото би било правилно да се говори за природата така, че да се върви по една поляна и да не се казва, гледайки растителния свят, цветята – теменужка, лале и т.н.: Това са цветя, това е роза, това лале, това е трева – а се казва: Това е природа и това е природа, и това е природа, всичко е природа, природа, природа. – Точно така е обаче, когато се говори само за дух, дух, дух по мъгляв пантеистичен начин. Точно както говорим за детайлите в конкретния сетивен свят, така се учим да разпознаваме духовния свят само ако се сдобием с възможността наистина да научим за отделните духовни същества, които населяват духовния свят, и за процесите, които се разиграват между тези духовни същества.

Най-лесното и удобно възражение срещу възможното познание за духовния свят е, че се казва, че то противоречи на силата на едно наистина интелигентно поведение спрямо външния свят, ако човек иска да се отдаде на такова фантазиране за духовния свят. Дори възражението, което човек очевидно с право извежда от силата на човешката интелигентност, се повдига само докато човек не се научи сам да разпознава ефективността на интелигентността, т.е. на мисловната сила на човека, чрез духовно изследване.

Да се върнем още веднъж към нашия пример: представете си човек, който иска да развие тук на Земята определени мисли, поставената му задача е развитието им. Той се научава да се изправя пред духовно същество, в този случай починал човек. Това същество изпраща своето променено от духовния свят мислене – може да се каже мислещо искане, чувстващо мислене – в неговото собствено мислене и чувстване. Там, в живеещия на Земята човек, най-напред възникват мислите, интелигентните мисли, които умрелият човек иска да породят чрез собствените си сили. Човек се научава да разпознава, че мъртвият човек има чувства и желания за това, което е на Земята, че има други способности, душевни способности, които не се развиват на Земята, че има обаче стремежа като мъртвец да свърже мисленето и чувстването си с човешките мисли. Затова той се свързва със земния човек. Защото щом неговото мислене, чувства и желания проникнат в човека, се инициират мисли. Той ги съпреживява, не би могъл да ги изпита самостоятелно. Това води до комуникация със земния човек. Обаче такъв контакт с духовно същество и иницирането на собствените мисли е възможно само ако мислите предварително са се

еманципирали от нервната система и мозъка по описания по-горе начин, ако се развиват извън мозъка като мисловна дейност. Настъпва един забележителен процес: докато човек преживява мисленето, еманципирано от телесното, се усеща самия себе си така, сякаш собственото му мислене е откъснато от него, сякаш се разширява и разпростира в пространството и времето. Мисленето, за което обикновено казваме, че то протича в нас – идентифицира се с околния духовен свят, влива се в него и става самостоятелно спрямо нас самите, което можем да сравним с приблизителната самостоятелност, която има например окото във физическото тяло, което стои като един вид самостоятелен орган в кухнята си. Така вече самостоятелното мислене е свързано с извисеното Аз, но е толкова самостоятелно, че работи като духовен орган за възприемане за мисленето и чувствата на другите духовни същества, точно както окото работи за възприемането на сетивния цвят и сетивната светлина. Постепенно човек успява да разбере, че мисленето, което иначе завършва с интелигентността, става самостоятелно като духовен орган на възприемане спрямо собственото ни същество.

Мога да кажа това, което току-що изложих, с други думи. Онова, което човек наистина преживява субективно, това, което обхваща интелигентността, външното мислене, са сенчести същности, мисловни същности, само мисли, които изобразяват външни същности. Докато мисленето става ясновидско и се отделя от мозъка и нервната система, то започва да развива вътрешна активност, собствен живот и като своеобразно преживяване се излива в останалия духовен свят. Ние протягаме сензитивните рога на мисленето – трябва да го кажа малко грубо – на превърналото се в ясновидско мислене, навън в духовния свят и докато се потапят, те възприемат чувстващото искане, искащото чувстване на другите същества, които са около нас на духовното поле.

Онова, което беше казано за необходимото себепознание по пътя на духовното развитие – от което става ясно, че скромността се подразбира – на такова себепознание ще бъде позволено да направи следните коментари за това ясновидски развито мислене и тези коментари няма да бъдат приети като нескромност. Докато мисленето оживява в ясновидското развитие и придобива самостоятелност, то също успява наистина да се превърне в технически сигурен и прецизен инструмент. Чрез истинското ясновидство нараства прецизността, точността, логическата сила на мисленето, нараства възможността за прилагане на мисленето по наистина по-прецизно и интимноагоден към нещата начин. В резултат на това интелигентността е по-практически развита чрез истинското ясновидство, по-добре организирана, и за ясновидеца е лесно да прозреш значението на изследователските резултати на обикновената наука, докато спрямо обикновената наука е необходим гъвкав... (тук липсва част от текста) на интелигентността, следователно е разбираемо, че обикновената наука в наши дни не е в състояние да прозреш резултатите от ясновидските изследванията. В действителност нещата стоят така, че онзи, който е развил истинско ясновидство, може да съзнае цялото значение и величие на постиженията на природните изследвания и

в този смисъл не може да се говори за противопоставяне на духовната спрямотрадиционната наука. Но обратното е ясно. Най-напред ясновидското развитие организира силата на интелигентността, прави я вътрешно независима, жива и прозрачна. Следователно външното материалистично знание е лишено от възможността да проникне в онази логика, която осигурява убедеността, че ясновидското познание наистина дава поглед върху духовния свят. От друга страна, може би ще стане ясно от дадения пример за ясновидско преживяване с описания починал човек, че интелигентността, че мисленето е специфично свойство на душите, живеещи във физическото тяло, на земните хора; защото в нашия случай самият починал е имал стремежа да се свърже със земния човек, за да може това, което е живеело в него по съвсем различен, свръхсетивен начин, да приеме формата на интелигентни мисли. Мъртвият е мислел мислите си заедно с живия. Сякаш в главата на живия мисленето на мъртвия и мисленето на живия са били заедно. Интелигентното мислене е характерно преди всичко за човека. Това трябва да се илюстрира с примера. Затова ще стане ясно, че чрез силата на интелекта, чрез силата на мисленето, която, тъй като е специфично човешка, трябва в най-исконния смисъл да бъде развита в земния човек, резултатът от ясновидските изследвания може да бъде разбран и от онези, които сами не са ясновидци. Това, което казах, показва, че превърналото се в самостоятелно мислене става като че ли духовното око за възприемането на духовния външен свят. Разбира се, ясновидското изследване, което използва това духовно око за ясновидско мислене, става ясно, че това духовно око е активно, действащо, че духовните сензитивни рога се простират навсякъде, докато физическото око е пасивно, което допуска впечатленията до себе си пасивно. Ако духовният изследовател е възприел така откровенията на духовния свят в мислите си, те живеят вътре в мислите. И ако след това той се опита да предаде на своите близки онова, което се е постарал да внесе в живите си мисли, тогава за неговите близки става възможно да го разберат, да го проумеят, ако не позволят обаче тези пътища към разбирането му да бъдат болкирани от материалистични предразсъдъци.

В човешката душа има нещо като вътрешен, обикновено безмълвен език, който трябва незабавно да прозвучи като ехо, когато до душата достигнат понятията, които духовният изследовател получава благодарение на подбудите в желанията и чувствата си от духовния свят и неговите същности. И когато хората на настоящето ще се заемат малко повече – особено хората на бъдещето – с импулсите на духовната наука, тогава възражения от рода на това, че се казва например: „Да, човек трябва да вярва на онова, което духовният изследовател предава от духовния свят, защото сам не може да го разбере“, ще замлъкват все повече и повече. – Ще научим, че човешкият интелект наистина е способен добре да разбира, добре да възприема това, което се предава от духовния свят, но само ако е от такъв вид, че да бъде изведено от този духовен свят чрез истински духовни преживявания, чрез истинско духовно изследване. И човек ще разбере, че не е правилно да се казва, че като човешко същество не е предразположен да прозре и разбере откровенията от ду-

ховния свят със своя интелект, че трябва да ги приеме на доверие. Напротив, човек ще се научи да съзнава, че това разбиране и умение може да бъде възпрепятствано единствено от това, което се нарича наличие на предразсъдъци. И човек все повече ще стига дотам отношението му към посланията от духовния свят да бъде същото, както се отнася спрямо резултатите от съвременната астрономия, биология, физика и химия, дори и да не е астроном, биолог, физик или химик, и все пак приема онова, което науките оповестяват от физическия свят, чрез това, което може да се нарече естествено усещане за истина, естествено сетиво за истина, което може да се нарече безмълвен език в човешката душа.

Сходството между интелекта и ясновидството ще става все по-очевидно. И тогава човек ще признае, че в ясновидското изследване той наистина има нещо, което от същия начин на мислене издига в света на духовните същества и процеси, от които произлиза истинското научно изследване. Наистина, в съвременната култура ще настъпи моментът, който може да напомни – и бих искал да кажа: за духовния изследовател днес тази мисъл е утешителна, предвид многото противници, които духовната наука все още среща днес – ще настъпи моментът, който може да напомни за Джордано Бруно, който трябваше да застане пред своя свят, гледайки нагоре към синия небосвод, който хората познаваха като най-истинското нещо за тях, като сетивното впечатление, което трябваше да е истинско, но който трябваше да каже: Вие виждате синия небосвод само поради причината, че зрението ви стига дотам. Вие сами поставяте тази граница, но в действителност от една безкрайност се разпростират космически ширини. Там горе има граници, които виждате толкова точно, в които илюзията на сетивата ви ви убеждава толкова красиво – вие сами си ги създавате поради ограниченията на своето зрение. – Ще се види, че духовният изследовател днес и в бъдеще трябва да застане пред света и да каже: Също така небосклонът е тук по отношение на времето, за времето между раждането и смъртта. Този времеви небосвод човек го вижда поради илюзията на сетивата, но в действителност го прави поради ограниченията на човешкото духовно зрение, точно както по-рано човек е създал синия небосклон на космическото пространство. И както отвъд небосвода на космическото пространство има безкрайни космически ширини, така отвъд времеви небосвод между раждането и смъртта се намира времевата безкрайност, обгръщаща безкрайността на присъщия „духовен живот, обединен с останалата част от духовния живот на света.“

Ще дойде времето, в което ще стане ясно как заедно с ясновидските изследвания интелигентността се задълбочава и укрепва в човека, и ще се разбере, че тези ясновидски изследвания осигуряват също по-фина и по-интимна логика. Пред такова по-добро съждение ще замлъкнат някои мнения, които и днес се изправят срещу духовната наука с думите: Нима философията на този или онзи автор не е доказала, че човешката способност за познание има граници? И не са ли убедителни причините, които философите посочват за границите навъзможностите на човешкото познание? Не са ли те логични? Нима духовният изследовател иска да отхвърли неоспримите логически основания на тези философи за

границите на възможното познание? – Ще дойде времето, когато човек ще се издигне над така незначителната приемливост и точност на човешката логика, когато ще знае например, че нещо може да е правилно, да е неопровержимо като философия и въпреки това да бъде напълно опровергано от живота. Възможно е – и вие ще намерите сравнението за подходящо – би било възможно, преди изобретяването на микроскоп, телескоп, някой много проникателно да е доказал, че човешкото око никога не може да види клетка. Основанията за това твърдение биха могли да бъдат паразитни, точни и неопровержими. Въпреки това човешката способност е конструирала микроскопа, телескопа, които са увеличили силата на човешкото око. Животът е отишъл отвъд неопровержимите доказателства на философите.

Също така животът няма да има нужда да опровергава причините, посочени от този или онзи философ. Те могат да бъдат неопровержими, но животът в своята действителност трябва да ги надскочи, като укрепи способността за познание, като укрепи духовното познание чрез духовни инструменти.

Разбираемо е, че тези неща днес не се признават като цяло, като се има предвид позицията на настоящата култура и вярата в неопровержимостта на доказателствата на философите. Но в по-нататъшния ход на човешката култура ще има по-висша логика от тази, която се състои в неопровержимостта на някои чисто външни философии, по-висша логика на живота, който тогава ще бъде живот в духа, познаниеот духовно-научно естество. Ще дойде времето, когато големите заслуги за изследването на външната наука наистина ще бъдат ценени не по-малко, отколкото са днес, но и когато ще се осъзнае, че всичко това, което са ни донесли славните постижения на естествените науки, дава повече въпроси, отколкото отговори за по-дълбокия живот на хората. Онзи, който се вглежда в отделните клонове на съвременната наука, в биологията, астрономията и т.н., знае, че се намираме в края на тези науки. Дали тези науки дават отговори? Не,

те само повдигат въпроси в правилната насока. Но отговорите ще дойдат от онова, което се намира отвъд това, което външните науки могат да изследват. Отговорите ще дойдат от източниците на ясновидските изследвания.

Мога да обобщя това, което исках да Ви кажа днес, с тези думи: Светът е по-широк от обикновения свят на сетивата, а духът е зад света на сетивата. А за духовното изследване духът се разкрива пред ясновидското познание и прави сетивния свят, който ни заобикаля в своето великопие, разпознаваем за нас в своята Божественост. Светът е необятен, а духът, той е необходимият друг полк на света на сетивата. И онова, към което ще се стреми човекът, за да опознае света като цяло – както ни показва една реална перспектива за бъдещото развитие на човешката култура – няма да бъде едностранчиво изследване на сетивния свят, няма да бъде едностранчива външна наука, както мнозина смятат днес, а ще бъде съчетание от наука, интелект и ясновидско изследване. И едва в това сливане хората наистина ще разберат себе си и собствения си дух и ще открият решението на световните загадки за идните векове – те винаги могат да бъдат решени само в ограничената степен – и чак в това осъзнаване ще се почувстват удовлетворени.

Но за онзи, който е приел в душата си истинския импулс на духовната наука, копнежът и вече съществуващият порив да отиде отвъд непосредствено сетивното в науката идват още днес благодарение на един духовен поглед у много души точно от духовния живот на настоящето и именно чрез напъгане на силите, които сетивната наука е произвела през последните векове, да се укрепи, да се подсили душата чрез вътрешна преработка на тези сили, за да се издигне нагорев живота към духовните светове, откоито единствено може да дойде истинското удовлетворение за човешката душа.

Рудолф Щайнер

Париж, 26. май 1914 г.

Превод: **Йоана Събева**

АКО ВСИЧКИ ОБУЧЕНИЯ БЯХА ТАКИВА, СВЕТЪТ ЩЕШЕ ДА Е ЕДНО ПО-ДОБРО МЯСТО ЗА ЖИВЕЕНЕ

В периода 14-16 юни 2024г се състоя последният модул от обучението по Антропософска арт-терапия с водещ Гога Джапаридзе (Грузия). На този модул участниците защитиха работата си с пациенти и заслужено получиха своите дипломи. В двугодишното обучение се включиха педагози (в т.ч. валдорфски, лечебни, предучилищни и училищни), терапевти, медицински лица и хора, заинтересовани от терапевтичния подход чрез изкуство.

Обхватът на обучението включва теоретична обосновка и практическа работа по антропософска арт-терапия и педагогика, феноменология на цвета и формата, конституционни типове на децата и методи за работа с тях чрез изкуството, графика, живопис, моделиране с глина.

Богатият опит и човеколюбивият подход на Гога Джапаридзе, като водещ на курса, станаха предпоставка за едно пълноценно и силно обогатяващо обучение, носещо много

нови импулси. То подготви и почвата за едно бъдещо развитие на антропософската арт-терапия в България. Стъпвайки на познанията от науката Антропософия, обръщаме поглед към бъдещето и извървяването на път от опитности, по който малките стъпки могат доведат до разгръщането на нови сили в помощ на процеса на оздравяване или подобрене. Цветовете, формите и движението са благодатен средства за трансформация. Този нов курс дава възможност за бъдеща работа в полето на терапията, използвайки инструментите на изкуството като мост между материята и духа.

Ето какво споделя Гога Джапаридзе след дипломирането:

Курсът даде основно знание в областта на терапията и педагогиката. Има такъв момент, че във валдорфското пространство тези две направления арт-терапията и арт педагогиката не са много отделени едно от друго. Самата валдорф



педагогика вече е терапия и в детска възраст е особено важен този подход. И аз съм много радостен, че успяхме да осъществим така насочения курс, защото за две години това не е никак леко. Регулярното прелитане до тук, нашите страни не са далеч една от друга, но няма пряк полет и това е сложно за организиране. Искам да благодаря на вас, които стояхте зад гърба на това дело, на валдорфското училище и на хората, които идваха толкова пъти, за това, че стана възможно. И мисля, че когато нещо се действа правилно и се прави не само от един или двама, а от някаква група в името на бъдещи добри дела, тогава ситуацията така се подрежда, че от това се ражда нещо добро. Разбира се винаги има препятствия, но главното е, че съумяхме да прекрачим тези прегради и да продължим напред. Смятам, че до сега имало хора, които се занимават с арт-терапия в София, но все пак този групов курс, в който толкова хора завършиха, внася нещо ново в делото. Това вече не е индивидуален подход или работа на някой специалист, а тук се създаде социум в някакъв смисъл. Също мисля, че особено след вчерашните реферати, които бяха защитени, беше видно, че всички тези 22-ма човека много усърдно и креативно бяха поработили и това е главното. Това е една доста сложна професия, защото от нея не се печелят много пари и материално благополучие, а човек някак си отвътре, от своята вътрешна свобода решава да работи с други хора. Мисля, че такива професии, които духовната наука ни носи в света, са професиите на бъдещето. И е сложно в този материалистичен свят да ги практикуваш, но от друга страна има много силни душевни дивиденти за човека, който работи с това – тези толкова малки стъпки, които прави с пациентите. А с нашата двугодишна работа нещо ново се зароди в България, което влезе вече в практическия живот. Надявам се, че отново ще бъдем във взаимодействие и в бъдеще тези хора ще донесат нови духовни импулси.

Няколко от участниците в курса пожелаха да споделят за техните преживявания.

Сюзън Абушева /Създател на „Sha - Кръгчето на новите деца“/: Попаднах на обучението по Антропософска арт терапия от чисто любопитство. Откакто станах майка ме вълнува въпроса за детското развитие, изобщо човешкото израстване. Работя с деца от близо 10 години и ги наблюдавам. Забелязвам трудните им мигове в социума. С времето започнах да разбирам от къде произлизат някои поведенчески особености. Някак чувствах, че искам да помогна,

влиях по мой си начин. И дойде курсът за Арт терапевти! Научих естествени начини за повлияване на физическото тяло и дефицитите му чрез фини и забавни упражнения. Арт терапията през антропософския поглед е логичен, дълбок и проникновен процес. Както казвам и на моите пациенти - в тази терапия няма готови модели и шаблони. Всичко, което правим по време на творчеството е спонтанно, съвършено чисто, защото произлиза от душата. Мога само да благодаря за прекрасното лично преживяване и споделяния опит на Гога Джапаридзе!

Габриела Захариева /педагог в ЧДГ „Проф. Николай Райнов“/: В началото на курса имах само бегли срещи с този метод на терапия (и то дори не в нейното антропософско направление), не знаех как точно работи и каква е нейната сила. Имах обаче лична потребност да открия себе си и творческите си сили и да дам глътка живот на душата си. Затова реших да се включа в курса. Към настоящия момент съм много щастлива и благодарна за това решение. На първо място, Гога ни научи, че ключово за антропософския подход към рисуването е, че не се дава оценка на готовата рисунка и няма значение какъв е крайният резултат в самата материализирана картина, а е важен процесът, през който човекът преминава, докато достигне до този краен резултат. Това ме избави от някои закостенели във времето вярвания; от недоволството и притеснението, че не мога да рисувам; от това, че не ми се получава очакваното, а също и от (често срещаното в днешно време) съпоставяне на моите готови рисунки с тези на останалите, по-умели участници от курса. Осъзнах колко е важно за пълноценното развитие и съществуване на всеки човек да получава не само физически, но и душевен хляб и с това и съответно каква ценност са нашите занимания във валдорфските детски градини и училища за всяко дете, постъпило в тях. По време на курса бяха споделени множество успешни лични истории за промяна и подобрене на живота на някои от участниците, които ме мотивираха да прилагам и аз методите на арт терапията на ежедневна база. Гога успя по много интересен начин да обвърже разглежданите теории и казуси от Лечебно-педагогическия курс на Рудолф Щайнер с арт-терапевтичната работа. По този начин, не само ни предаде голяма част от своите способности за работа с най-различни групи пациенти, но и събуди у нас желанието да мислим как в бъдеще най-ползотворно да работим в ежедневната си работа с деца, нуждаещи се от душевни грижи. Лично за мен това събуди и още по-голям интерес към лечебната педагогика. Благодаря на Гога за отдадената, насоките и за цялото познание, което ми даде!

Мария Огнянова /валдорфски педагог/: С гореща благодарност към Гога, към организаторите за тяхната всеотдайност и към всички останали участници! На Гога Джапаридзе - за стабилните жалони, които постави на Пътя ни! В заедност бяхме Едно Цяло Многоцветно ... Внасяйки всеки своята уникалност.... Изпитвам тъга ... Обучението приключи ... Зная, че така е с всички ни Сега обаче всеки от нас отново се влива в света да прилага наученото ... Да си пожелаем нови приятелски срещи! ... Срещи за споделяне Обичам ви, скъпи хора!

Адриана Маркова /педагог в ЧДГ „Проф. Николай Райнов“, художник/: Благодарна съм, че имах възможността да участвам в семинара по арт-терапия. От години жадувах да се включа в подобно обучение и да обогатя знанията си в областта. Срещата със Гога и задълбоченият антропософски поглед върху този вид терапия за мен бяха безценни! Контактът и работата с всички тези души, които търсят начини да помагат на други хора чрез изкуството разшири кръгозора ми и донесе голямо вдъхновение!

Ще се радвам тази инициатива да има продължение, за

да имаме възможността за надграждане над така прекрасно положение основи! Благодаря за организацията и любовта, с която всичко това се осъществи!

В заключение - срещите на хората, трансформациите, които се случиха в участниците и посетите семена дават надежда, че този импулс ще продължи да работи във всеки един от нас, да се развива и да даде възможност на много хора да се докоснат до силата му

Цвета Мишкова

СЪЩНОСТТА НА ИЗКУСТВОТО И НЕГОВИТЕ ТРАНСФОРМИРАЩИ ИМПУЛСИ

Човекът е музикален инструмент. Когато човек размисли върху тези думи, казани от Р. Щайнер, пред него възникват различни въпроси: Какъв точно инструмент съм аз? И дали винаги съм добре акордиран? Кои космически същества свирят на този инструмент? И как са го създали? На онези, които схващат духовната наука като нещо живо, е присъщо да търсят същността на всяко явление в светлината на мистериината мъдрост. Същността на изкуството остава скрита и неясна винаги, когато се разглежда независимо от мистериината мъдрост. Но в човешката природа има много неща, които затрудняват едно такова търсене. Рудолф Щайнер говори за художествената еволюция като част от цялата общочовешка еволюция. Многобройни са опитите да бъдат изградени еволюционни теории, основани на различни научни принципи и системи от аргументи. Но само в лекционните цикли на Р. Щайнер можем да прочетем нещо за еволюцията на изкуството. Разгледано в светлината на мистериината същност, изкуството разкрива истинската си същност, а когато го разглеждаме от всяка друга гледна точка, винаги пропускате най-същественото.

В лекция от 29. 12. 1914 г. Р. Щайнер изяснява ролята на художествената еволюция в границите на земната еволюция. В същата лекция Р. Щайнер говори за седемчленната структура на етерното, астралното тяло и Аза. На всеки от тези структурни елементи съответства по една разновидност на седемте основни изкуства и те са в постоянно развитие. Смисълът на разглеждането на земната еволюция е насочен преди всичко към разкриването на двойствената тенденция в нея. Възможността да се продължи работата върху създаването на новото земно тяло след епохата на Юпитер живее и се разгръща в добрите човешки дела. Паралелно с тази възможност се разгръща и противоположната, която се развива чрез злите действия на човека в земния му път. Тази друга вероятност е устремена към връщането на Земята в стария лунен период. Всяко действие свързано с подсъзнателните импулси работи в полза на втората тенденция. По този повод на 20. 12. 1914 г. Р. Щайнер казва следното: „Еволюцията е преминала през толкова дълбоко спускане, че е възникнало бласто. Мътната вода на това бласто е всичко, което материалистичният светоглед е произвел по пътя на идеите. И сега отново си проправяме път да излезем от материалистичното тресавище, изкачваме се нагоре и отново намираме онова, което човечеството е загубило

в процеса на слизането.”

Това, което човечеството е изгубило в процеса на слизането е възможността да се погрижи цялостно и необратимо за създаването на новото земно тяло след епохата на Юпитер. Една от причините за тази загуба е, че чрез световната карма човечеството е поставено в много силна ариманична среда. И тук възниква въпросът: Какво можем да направим днес за спасението на Ариман? Можем ли в някаква степен да спасим Ариман чрез изкуството? Не можем да се опитваме да избягаме от него, не можем да се пазим от него, защото той винаги намира достъп до човешката душа. Когато Ариман иска да внесе своята интелигентност в човешките души, той върви по различни пътища. Изкуството също трябва да поеме по различни пътища във всички области. То трябва да се опита да говори на душите, които са изложени на ариманичните влияния. А днешните души са изложени много повече на тези влияния, отколкото са били в миналото. Наистина чрез изкуството човек може да вдъхне живот в мъртвата интелигентност, но преди всичко би могъл да се опита да разбере трансформиращата му същност.

В GA 275 Рудолф Щайнер разглежда природата на седемте основни видове изкуство и ни оставя сами да открием изкуството на бъдещето. Той започва от архитектурата като изкуство, което ни изглежда най-откъснато от цялото човешко същество. Но това, че е откъснато, е само привидно. Архитектурата изглежда откъсната от човека, но в действителност в човешкото физическо тяло се намират всички закони на това изкуство. Архитектурата се състои в поставянето в пространството на определени сили, които живеят в човешкото физическо тяло. Това изкуство възниква, когато пренесем навън в света пространствената система от линии и сили, действащи в човешкото тяло. Започваме да правим архитектура, когато пренасяме навън и подреждаме пространството по тази система. Архитектът е изнесъл навън законите на физическото тяло и неговите пространствени линии. Когато разполагаме вътрешната закономерност в пространството, ние творим в това изкуство, независимо от неговото утилитарно предназначение. Архитектурата е проекция на закономерностите на човешкото тяло извън нас в пространството. В това изкуство отсъства всичко свързано с етерното и астралното тяло. Другите изкуства не са по-тясно свързани с човешкото същество, отколкото архитектурата. Скулптурата възниква по същия начин, когато законите на

етерното тяло се проектират върху физическото. При скулптурата с една стъпка са понижени закономерностите на етерното тяло. Това изкуство би имало пълен живот, ако Азът и астралното тяло бяха в него. Законите на физическото тяло се проектират навън и чрез това възниква архитектурата, а когато законите на етерното тяло се проектират в пространството, възниква скулптурата, ако можем да ги изнесем навън. Така получаваме архитектурата от физическо тяло и скулптурата от етерно тяло. Едно скулптурното произведение е истинско изкуство, когато носи нещо жизнено и нещо етерно, проектирано навън.

Какво се случва, когато астралното тяло се втъкава в етерното? То не може да се пренесе във външното пространство, защото етерното тяло е ритъм и живот. В него няма нищо, което може да пренесе пространствено нещо от астралното тяло. Когато закономерностите на астралното тяло се внасят в етерното тяло, може да се появи само една картина. Тогава възниква живописата. Това изкуство съдържа законите на човешкото астрално тяло, точно както скулптурата съдържа законите на нашето етерно

тяло, а архитектурата съдържа законите на нашето физическо тяло. Живописата е астралното тяло, пренесено в етерното. Следващото изкуство възниква, когато пренесем закономерностите на Аза в астралното тяло. Новото изкуство съдържа това, което работи в Аза. Ние слизаем още една стъпка надолу, потапяме се с Аза в астралното тяло. Така се създава музиката. Музиката е пренесеният Аз в астралното тяло. Това изкуство съдържа законите на Аза. В звученето на музикалното произведение става съзнателното навлизане на човешкото същество в азовата природа. Когато човек слуша музика, той започва да расте заедно с течащите звуци. Човекът изтласква назад

своя Аз, но в същото време го предава на всички божествено-духовни сили, които ще работят върху астралното му тяло, когато се издигне до съществуването на Юпитер В същата лекция Р. Щайнер обяснява този процес така: „Когато спящият човек се събужда и се потапява в будния живот на деня, се връща контрастът между музикалното преживяване и преживяването на Аза, който спи през деня. Когато потапяме това, което преживяваме през нощта, в събуждането на деня, тогава то се превръща в поезия. Така са се чувствали хора като Платон, когато са наричали поезията божествен сън.” От тази лекция ние разбираме, че всяка земна музика може да бъде само копие на онази небесна музика, която е започнала със създаването на човечеството. Това изкуство ни е дадено, за да се опитаме да чуем музиката на сферите. С него ние можем да слушаме творческата дейност в космоса. Но днес човечеството е погълнало в себе си импулсите, които замъгляват небесната музика. Пречиствайки астралното си тяло и усъвършенствайки астралната си организация, ние можем да чуем музиката на сферите. Само съзнателното потапяване в астралното същество прави

човека способен да чуе творческите дейности на музиката на света. Съвременният човек не знае нищо за това, че е музикален инструмент в своето астрално тяло. Това е една забравена мъдрост, но в предишните епохи хората са я помнели до голяма степен. Човечеството е създадено от космоса като астрално творение според музикалните закони и всеки отделен човек е музикален инструмент. Но музиката не е най-висшето съвършенство.

В лекция от 03. 01. 1915 г. Р. Щайнер казва, че съществува едно по-извисено от музиката изкуство. Ето какво казва Р. Щайнер за него: „Когато говорим за висшите членове на човешкото същество, преди всичко за Висшия Аз, откриваме едно изкуство, което все още е извън човешкото същество. Едва в нашата пета следатлантска епоха ние постепенно започваме да превръщаме този Висш Аз във вътрешен член на нашето същество. И тогава възниква поезията. Поезията е отражение на Висшия Аз. Животът-дух също може да бъде потопен в Аза, но това може да се постигне в едно много далечно бъдеще. Защото този елемент днес все още му е съвсем чужд. В тази област може да се говори по същия начин, както се говори за бърборенето на детето преди по-късното усъвършенстване на езика.”

Човечеството има музиката като връзка с космоса, но тази връзка съществува още и чрез това, че човекът е езиково същество. Когато хората разговарят, „духовните същества летят на крилете на думите”. В човешките думи си проправят път природните същества, но днес човечеството е загубило връзката си с тях, също както е изгубило връзката си с гения на езика. Езикът е по-гениален от отделното човешко същество. Той е по-духовен и по-гениален от човека. Днес ние само понякога забелязваме как човешкото същество има усещане за гениалната духовност на езика. Когато говорят онези, които искат да преминат от мрака в светлината, те не се оставят на произвола на думите, а се опитват да намерят гения на езика и да вникнат в дейността на духовните същества, които живеят в него. В миналото човек е преживявал потапянето в езика като нещо недиференцирано в различните езици. Това, че човечеството е изгубило връзката с гения на езика, е нещо много повече от обикновена загуба. Р. Щайнер го нарича истинско сътресение, защото Словото в човешкия живот, е действителната връзка между човека и целия свят. А тази връзка се разпада. Но днес ние имаме едно изкуство, което с голямо съвършенство се извисява над поезията. По същия начин поезията се извисява над музиката, а музиката - над живописата. Живописата се извисява над скулптурата, а скулптурата - над архитектурата.

Шестото изкуство е Евритмията. Тя е приземената и подарена на човечеството творческа дейност на Живота-Дух. Евритмията е нещо, което трябва да влезе в човешката еволюция като необходимост, но днес тя е много далеч от това, което един ден ще възникне от това изкуство. Кога-



то се потапяме във връзката на човека с целия космос, ние внасяме с помощта на изкуството живот в етерното тяло чрез скулптурата, живот в астралното тяло чрез живописата, живот във физическото тяло чрез архитектурата. Музиката действа оживотворяващо на Аза, а поезията – на Висшия Аз. Евритмията ни свързва с Живота-Дух. Седемчленните структури на етерното и астралното тяло съответстват на една разновидност на основните изкуства. На азовата организация съответстват други седем. А на съвременния човек му предстои да открие кое е седмото изкуство за нашата епоха, защото то се намира в постоянно и непрекъснато развитие, но неизявените и непознати степени на изкуството принадлежат на бъдещето. И Р. Щайнер ни оставя да открием кое е изкуството на бъдещето. Насочвайки вътрешния си поглед към бъдещето, ние откриваме едно наследство от Боговете, което е било подарено на човечеството в миналото. Този подарък е изкуството, чрез което в миналото хората са изразявали и пресътворявали своите страдания. Този подарък е даден не за да отразява ежедневните стра-

дания, а онези, които са свързани с пътя на посвещението. Р. Щайнер казва, че от едната страна на този път човек се запознава със загадките на съществуването и навлиза съзнателно в духовния свят. Другата страна е преодоляването и съпротивата, които се редуват във вътрешните преживявания по пътя към посвещението. А изкуството е подаръкът, с който духовният ученик може да продължи напред и да достигне до етапа, в който вече се чувства като инструмент, чрез който говорят духовните същества. Това са размисли, споделени от Р. Щайнер в неговия лекционен цикъл за смисъла на изкуството, разгледано в светлината на мистериите на мъдростта. А според Мария Щайнер, изкуството е един най-здоровословните начини да бъде разбран човешкият Аз, за да се постигне едно ново обединение на науката, изкуството и религията, и да се проникнат един в друг. Защото истинското спасение на човечеството може да се постигне само чрез този синтез.

Веселина Велкова

СМЕСВАНЕ И РАЗДЕЛЯНЕ НА ЕЛЕМЕНТИТЕ

Постоянно усещаното влияние на околния свят през последните години насочва мислите ни към елементарните същества, които въздействат върху човека отвън. По същия начин промените, които настъпват в природата, повдигат въпроса защо температурата на Земята се променя - елементът на топлина; защо вятърът става по-силен и по-разрушителен - елементът на въздуха; защо валежите падат с безпрецедентна интензивност - елементът на водата? От гледна точка на екологията всичко това вече се оценява открито, обсъжда се въпросът доколко човекът е отговорен за тези промени в света на елементите. Разделянето на елементите може да се наблюдава във времето. В него особено силно се проявява това, което изобщо има сила в природата. Една духовно-научна изследователска задача се открива във връзка с елементарния свят. В основата на тази задача е фактът, че разбирането на природата и познаването на съдбата в бъдеще са неразделими. Като първа стъпка в подобно изследване тук е дадено краткото произведение на Тома Аквински „За обръкването на елементите“, преведен за първи път на немски език. Тази кратка статия е важна, защото се занимава с произхода и създаването на света. Тя повдига въпроса за съвременното разбиране на реалността.

Тома Аквински - „За смесването на елементите“

Това малко произведение на Тома Аквински, подобно на книгата му „За движението на сърцето“ (De motu cordis), се появява вероятно през 70-те години на XIII век, адресирана до „майстор Филип“. Не е известно кой е бил „майстор Филип“. Преводът е направен от латинското издание на произведенията на Тома Аквински в торинското издателство „Маринети“ (Тома фон Аквин „Opuscula philosophica“). Според исторически установената традиция тази малка, първоначално самостоятелна творба е включена в коментара на Тома Аквински върху творбата на Аристотел „За възникването и прехода“, от който обаче отново може да бъде филологически отделено като различно произведение. Изключително трезво Тома Аквински изследва как цялата земна реалност може да се формира от елементите. Проблемът е

защо елементите – земя, вода, въздух и огън – се държат в продължително съединение, без да се унищожават взаимно. Защото огънят и водата, например, са противоположни един на друг: огънят може да изпари водата, а водата може да гаси огъня. Но и двата елемента пребивават в света. Те остават в единство, без да се разпадат или елиминират един друг. Тома Аквински започва с изложение на проблема, което е обичайно в схоластиката. Той прави изложение на проблема, което обхваща повече от три четвърти от статията. Едва от абзаца: „Така че, трябва да намерим друг начин за разбиране“ той започва да развива собствената си гледна точка. Изграждането на реалността от формата и материята, смисълът на елементите, понятието за субстанция - всичко това е проникнато от светлината на истинския светоглед, който съвременното разбиране за реалността поставя под въпрос, включително и научните разяснения! Тома развива такъв подход към познанието на материята и субстанцията, който дава възможност да се разбере духовната реалност в земното съществуване. За да направи това, разбира се, е необходимо да се промени дългогодишният общоприет възглед за света. Необходимо е разбиране и добра воля, за да вникнем внимателно в необикновения език на Тома. В края на статията към понятията материя и форма той добавя и понятието сила. С това той допуска, че елементите са обединени в телата, от които е съставен светът. Този подход е актуален не само за Средновековието. Той може да послужи като отправна точка за първоначалното обяснение на елементарната реалност, което Рудолф Щайнер е имал предвид, когато е говорил за значението на аристотелизма за духовната наука и значението на Тома Аквински за естествените науки в настоящето и бъдещето (GA 74, GA 233, GA 237). В творчеството на Тома Аквински, както и в творчеството на Албертус Магнус, мисленето в духа на Аристотел е особено силно изразено, показани са разбирането и преживяването на природата изградени върху точно наблюдение, когато схващането на света е осмислено и пронизано от Духа.

Волф-Улрих Клюенкер

Отначало, когато започна да изгражда отношението си към природата, човек не виждаше природата веднага. Естествено той виждаше духа, виждаше призраци. Последният изблик на висока духовност по пътя си от Изток на Запад беше вярата в призраци...Знанието за природата е дадено на западния човек по същия начин, по който са го придобили Коперник и Галилей. За да търси Духа, той трябваше да се вгледа във вътрешната си същност. Тук Духът все още беше скрит за него, виждаха се само импулси и инстинкти. Но последните са материалните фантоми, които се издигат пред очите на душата, когато тя все още не е насочена навътре към Духа. Когато започне отношението към Духа, вътрешните духове изчезват и човекът гледа Духа през природата, както го е гледал древният човек от Изтока. Западният човек ще дойде до Духа през света на вътрешните явления. Вярата му в духовете е началото на духовното познание. Това, което Изтокът остави на Запада като наследство, като вяра в духове, е краят на духовното познание. Преминавайки през призраци, хората трябва да намерят себе си в Духа. Така ще бъде изграден мост между Изтока и Запада.

Рудолф Щайнер

Всяка възможност да станем силни срещу външните влияния, почива на възможността да бъдем болни. По този начин болестта представлява условие за здравето. Последниците и даровете на болестта са тъкмо тези, че човешката сила трябва да бъде извоювана. Ако ние искаме да имаме силата, ако искаме да имаме здравето, тогава трябва да приемем болестта като тяхна предпоставка.

Рудолф Щайнер

Този брой е номер 84, който излиза след основаването на АОБ, но от самото начало до днес, са издадени 96 броя.

АНТРОПОСОФСКИ ГРУПИ

ВАРНА

Антропософска група
„**Михаилова ковачница**“
Радослава Ангелова
тел. 0878 478 638

СОФИЯ

Група „**Михаил**“
Лалка Фингарова, тел. (02) 868 99 49;
0888 263 741

Група към обучението по
„**Антропософска терапия чрез пеене**“

Ул. „Х. Димитър“ 13
Цвета Мишкова 088295 3550
Красимира Калчева 0878 909 312

Антропософски кръг „**Аристотел**“
Доц. д-р Иванка Кирова,
тел. (02) 831 78 74

Група „**Рудолф Щайнер**“

Александър Бояджиев
тел. 0888 406 095

Група „**Ариадна**“

Юлиан Андонов
тел. 088 662 6489

Група „**ЛОГОС**“

Константин Йорданов
тел. 0894 515 355

Курсове по антропософска
социална арт-терапия

За връзка:

Снежана Бечева 0887 049 946
Вихра Калапишева 0887 152 335.

СТАРА ЗАГОРА

Група „**Антропос-София**“
Дора Петрова, тел. (042) 643 500

Група „**Рудолф Щайнер**“

Георги Акабалиев, тел. 0878 398 509

Социална художествена терапия

„**Дъгата на Дочка**“

Дора Петрова, тел. (042) 643 500

Евритмична група „**Граала**“

Диана Демирева – 08875 59777

БУРГАС

Група „**Парсифал**“
Димитър Колев 0889 611 444

ЯМБОЛ

Група „**Светлина**“
д-р Ива Манева, тел. 0887 179 057

ПЛЕВЕН

Група „**Михаил**“
Моника Хаджиева тел. 0878 250 730

ПЛОВДИВ

Група „**Мани**“
Тони Кюмюджиян-0888992862
Мартин Атанасов-0883604339

ФОНД за НАБИРАНЕ на СРЕДСТВА

за закупуване на
Антропософски дом
в София (към АОБ)

Дарителски сметки:

BGL BG24UNCR76301075590031
USD BG10UNCR76301175509595
EUR BG07UNCR76301475508630

Текуща наличност: 6175 лв.

За контакти:

Георги Акабалиев – 0878 398 509
Александър Бояджиев – 0888 406 095

БЛАГОДАРИМ !

Скъпи приятели, уважаеми читатели на „**Антропософски вест**“, Всеки, който желае да изкаже мнение или коментар по разискваните в настоящия и бъдещите броеве на вестника теми, може да ни пише на e-mail: vestnik@aobg.org . **Очакваме ви.**
От редакцията

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Веселина Велкова
Цвета Мишкова
Христина Ангелова
Георги Акабалиев
Тел: 0897 728885
e-mail: vestnik@aobg.org
уебсайт: www.aobg.org

Отговорност за съдържанието на публикуваните материали носят единствено техните автори.